DENUMIRI PENTRU VARIETĂŢI DE VIN ÎN LIMBA ROMÂNĂ

ION NUŢĂ

Lucrarea de faţă înregistrează şi încearcă să analizeze majoritatea sintagmelor şi termenilor care se cunosc şi se întrebuinţează în momentul de faţă pe întreg teritoriul dacoromân, pentru a denumi diverse varietăţi de vin.

Materialul prezentat aici provine din peste 2600 de localităţi ale României şi rezultă din anchete dialectale, directe şi indirecte, efectuate în întreaga ţară, în perioada 1965–1980 (răspunsuri la întrebarea nr. 205, „Ce feluri de vin cunoaşteţi?", din chestionarul *Viticultura*, publicat în volumul *Chestionar dialectal*, Iaşi, 1969), din răspunsurile primite de B. P. Hasdeu la întrebarea nr. 60 („Cari sînt pe acolo numirile feluritelor vinuri şi cele privitoare la culoarea vinului, la gustul lui, la tăria etc.?"), din *Chestionarul lingvistic* manuscris (482 de localităţi), din datele oferite de ALR (volumele tipărite şi cele din arhiva ALR I şi ALR II, de la Cluj-Napoca) şi NALR (Oltenia, Maramureş şi materialele manuscrise din Banat, Crişana, Transilvania, Muntenia şi Dobrogea, Moldova şi Bucovina)[1]. Acestor surse li se adaugă apoi o serie de dicţionare, glosare şi monografii dialectale, lucrări de lingvistică, etnografie, folclor, istorie şi beletristică, tratate, lexicoane şi publicaţii de agricultură, viticultură, ampelografie şi enologie. Nu au fost făcute anchete în Basarabia, Transnistria şi nordul Bucovinei, dar, din aceste regiuni, au fost reţinute datele oferite de: ALM (I/I, II; II/I, II, Chişinău, 1968–1973). *Dicţionar dialectal* (I–V, Chişinău, 1985–1986), *Texte dialectale* (I/I, II; II/I, II; III/I, II, Chişinău, 1969–1987), lucrări de viticultură şi onologie.

Lucrarea ia în discuţie majoritatea termenilor simpli (proprii, mai rar metaforici) şi sintagmele care denumesc varietăţi de vin, construcţii înregistrate

[1] Pentru lista tuturor localităţilor, vezi Ion Nuţă, *Dicţionar de termeni viticoli*, I, *Denumiri pentru soiuri de struguri*, Iaşi, 1989, p. LXI – CLXVIII.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

fie ca avînd o circulație mare, fie cu apariții izolate. (Au fost luate în discuție, uneori, și cîteva nume, care, în unele localități, au doar sensul de „vin rău".)

Majoritatea denumirilor sînt sintagme, combinații de două cuvinte (în cazuri rare, de mai mulți termeni), cu sens lexical deplin, care formează un grup sintactic stabil și sînt analizabile din punct de vedere gramatical și semantic. Sintagma utilizează cuvinte de sine stătătoare, dintre care unul de bază, substantiv invariabil, cu rol de determinat (*vin*), sau numele unei varietăți de struguri (mai rar, un adjectiv substantivizat), iar celălalt, determinantul, un adjectiv (un adjectiv propriu-zis, un derivat al acestuia, un derivat de la substantive și verbe) sau un substantiv care califică cuvîntul de bază. Topica acestor tipuri de sintagme este cea obișnuită în limba română: determinatul precedă determinantul.

După fiecare cuvînt sau sintagmă, în paranteze, a fost menționată răspîndirea geografică (cînd termenul este întîlnit în mai mult de șase localități ale unui județ, s-a indicat județul; cînd el se găsește în cel puțin cinci județe ale aceleiași regiuni, s-a notat provincia istorică: Moldova, Oltenia, Basarabia etc.; cînd nu există nici o mențiune, avem de a face cu o răspîndire generală), iar în notele de la subsol sînt consemnate, în ordine cronologică, izvoarele care atestă termenii și sintagmele discutate.

În limba română, denumirile cercetate au în vedere culoarea, calitatea, locul de proveniență și numele soiurilor de struguri din care se face vinul respectiv.

1. Denumiri după culoarea vinului

1.1. *Termeni simpli* (care, în cele mai multe cazuri, presupun măcar existența determinatului *vin*): *alb* [2] (și pl. *albe* [3]), *albicios* [4] (Prahova, Buzău),

[2] LM, 93; IM, 371; H/I, 6[r], 19[r], 33[r], 56[r], 119[v], 128[v], 168[r], 187[v], 204[r], 234[v], 267[v], 284[r], 295[r], 314[v], 342[v],363[v], 381[v], 401[v], 414[v]; H/II, 11[v], 87[r], 98[v], 141[v], 193[r], 219[v], 243[r], 261[v], 281[r], 289[r], 298[r], 309[v]; H/III, 37[v], 47[v], 65[v], 95[r], 101[v], 108[r], 116[r], 129[v], 139[r], 143[r], 151[v], 167[r], 193[v], 208[v], 226[r], 242[v], 260[v], 306[r], 360[r], 377[v], 385[r], 399[r], 408[r], 424[r], 462[v], 472[v], 486[v], 496[v]; H/IV, 8[r], 26[r], 52[v], 83[r], 99[v], 104[v], 115[r], 138[v], 152[v], („se face din gordenul alb curat"), 221[r], 246[v], 268[r], 318[r]; H/V, 28[v], 70[v], 81[v], 89[r], 102[v], 158[v], 185[v], 234[v], 256[v], 278[v], 287[v], 293[v], 319[r], 374[v], 386[v], 389[r], 393[r], 407[v], 415[r], 429[r], 458[r], 482[v]; H/VI, 24[r], 49[r], 55[r], 63[r], 80[r], 93[v], 171[r], 182[r], 199[r], 207[r], 220[v], 227[v]; H/VII, 26[v], 48[v], 83[r], 120[r], 131[r], 148[r], 222[v], 244[r], 313[v], 325[v], 334[v], 354[v], 369[r], 405[r], 475[r], 504[r]; H/VIII$_1$, 6[r], 18[v], 42[r], 96[v], 108[v], 119[v], 137[v], 142[r], 166[r], 187[v], („ca lacrima"), 202[r], 205[r], 213[r], 242[v], 255[v], 273[v], 282[v], 289[r], 296[r], 348[v], 354[v]; H/VIII$_2$, 15[r], 32[r], 66[v], 81[v], 89[v], 97[v], 108[v], 141[r], 152[v], 159[v], 172[r], 179[r], 192[v], 204[v], 218[v], 226[v], 240[v], 250[r], 258[v], 267[r], 277[r], 296[r], 301[r]; H/IX, 4[r], 17[v], 35[v], 40[v], 70[r], 114[r], 121[r], 135[r], 153[v], 230[r], 305[r], 361[v], 446[v], 472[r], 509[r]; H/X, 29[v], 81[v], 106[v], 129[v], 150[r], 185[r], 205[r], 259[r], 310[r], 353[v], 366[v], 383[v], 395[v], 399[r], 406[v], 419[v], 445[v], 464[v], 476[r], 534[v], 571[r], 581[r]; H/XI, 5[r], 26[r], 39[r], 73[r] („cam alb"), 95[v], 130[r], 165[v], 177[v], 246[r], 267[v], 273[v], 311[r], 326[r], 362[v], 401[r], 436[r], 486[v], 502[v], 516[r]; H/XII, 19[v], 92[r], 114[r], 132[r], 136[r], 169[v], 202[v], 226[r], 237[r], 259[r], 350[r] („domol"), 402[r], 428[v], 456[r], 475[v], 549[r], 568[v]; H/XIII, 2[v], 9[v], 24[r], 35[v], 41[v], 51[r], 79[r], 114[v], 125[v], 134[v], 148[v], („din poamă

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

LIMBAJUL POETIC

Cei care au ascultat aceeași conferință într-o versiune mult mai scurtă, anul trecut, la „Junimea", știu cel puțin despre ce este vorba; nu este vorba despre relațiile sau așa-numitele relații dintre limbaj și poezie, ci despre problema i d e n t i t ă ț i i între limbaj și poezie, adică dacă – și dacă da, în ce sens – limbajul și poezia sînt același lucru, cel puțin în esența lor. Ne putem apropia de această problemă pe trei căi. Pe de o parte, prin identificarea funcțiunilor semnului lingvistic, pe de altă parte, prin discuția – sau cel puțin prin cîteva observații – despre stilistica numită a *devierilor,* adică a unei întrebuințări improprii sau specifice a limbajului, și, în sfîrșit, pe calea filozofică propriu-zisă, prin discutarea problemei esenței limbajului și esenței poeziei, prin argumentele care s-au adus în acest sens cu privire tocmai la identitatea sau la imposibilitatea de a deosebi limbajul și poezia.

Începem cu prima cale care este, într-un fel, cea mai ușoară. Psihologul german-austriac Karl Bühler a identificat trei funcțiuni fundamentale ale semnului lingvistic. Semnul lingvistic, zice Karl Bühler, este un s i m p t o m al vorbitorului, adică în raport cu vorbitorul sau cu cel care produce semnul este *simptom;* în raport cu ascultătorul sau cu destinatarul semnului, este s e m n a l (pentru ascultător, pentru destinatar); și, în raport cu lucrul denumit, este s i m b o l al lucrurilor. Aceste trei funcțiuni fundamentale le numește Karl Bühler *Ausdruck,* adică *expresie,* expresia vorbitorului, căci ea îl exprimă pe vorbitor, chiar dacă semnul nu se înțelege. Și Karl Bühler dă exemplul unui student de la Viena care o face să plîngă pe proprietara unei pensiuni; „recitîndu-i" alfabetul grec, însă cu un anumit ton, adică spunîndu-i: „Du bist Alpha, du bist Beta, du bist Gamma, du bist Delta"; și se înțelege că bătrîna nu pricepea nimic, nu știa ce înseamnă, *Alpha, Beta, Gamma, Delta,* însă înțelegea că studentul era foarte mîniat și că probabil avea anumite motive. Semnul este

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

însă – zice Karl Bühler – s e m n a l pentru destinatar și este, în acest sens, a p e l și cere ceva de la destinatar, o anumită atitudine. Și este s i m b o l cu privire la lucru, are funcțiune de reprezentare, de *Darstellung;* el reprezintă lucrul. Karl Bühler consideră că funcțiunea fundamentală a semnului este această funcțiune obiectivă cu privire la lucruri, la realitatea extralingvistică, fie ea realitate fizică sau realitate imaginară sau o realitate numai mintală, numai spirituală.

În prima formă a teoriei, termenii erau ceva mai buni, cel puțin pentru *Ausdruck* și *Appell,* erau termenii întrebuințați de Bühler mai înainte de acest *opus magnum* unde susține această teorie, care este *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache,* adică *Teoria limbajului. Funcțiunea de reprezentare a limbajului;* în faza pregătitoare a acestei teorii, Bühler întrebuința nu *Ausdruck* („expresie"), ci *Kundgabe,* ceea ce înseamnă 'manifestare', astfel spus, semnul este o manifestare a vorbitorului, el ne spune ceva despre vorbitor, dacă-i tînăr sau bătrîn, dacă e bărbat sau femeie, dacă este liniștit sau neliniștit ș.a.m.d., iar pentru *Appell,* Bühler, întrebuința în această formă a teoriei, pe *Auslösung* care înseamnă 'ceea ce este provocat în ascultător'.

Karl Bühler, cu această teorie a semnului sau cu acest model pe care-l dă despre semn – cu semnul la mijloc și cu cele trei relații, cu vorbitorul, cu destinatarul și cu lucrul – vrea să reprezinte o definiție a lui Platon, conținută în *Cratylos,* asupra cuvîntului, unde se spune că anume cuvîntul este un semn pentru ca cineva să spună altcuiva ceva despre lucruri. De aceea Karl Bühler numește această schemă *Organon Model des Zeichens,* adică modelul de *organon,* modelul instrumental al semnului, în sensul lui Platon, pentru că Platon întrebuința acest cuvînt *organon,* cu sensul de „instrument pentru om". Se poate vedea imediat că, în schema și în desfășurarea acestei scheme, la Karl Bühler, dacă comparăm această schemă cu definiția lui Platon, lipsește ceva, tocmai *ceva,* fiindcă era vorba de a spune nu lucruri, ci a spune ceva despre lucruri. Și atunci putem spune că acest *ceva* trebuie pus între semnul material și lucruri, ceea ce, de altfel, s-a spus de mult, deja din filozofia scolastică medievală; s-a spus că *verba significant res mediantibus conceptibus,* adică „cuvintele înseamnă lucrurile, însă *prin,* cu ajutorul, noțiunilor, adică al conținuturilor mintale". Aceasta este prima modificare a schemei care este necesară. O a doua este modificarea propusă de psihologul vienez Friedrich Kainz, care a observat, pe bună dreptate, că această funcțiune de *Darstellung* adică de „reprezentare", nu este coordonabilă cu funcțiunile de manifestare și de apel, de *Auslösung,* fiindcă funcțiunea de reprezentare o are semnul și ca semn virtual în limbă, pe cînd funcțiunile de manifestare și de apel sînt funcțiuni ale semnului întrebuințat într-un act lingvistic concret, deci, în realitate, sînt

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

(Transilvania), *roșietic*[45] (Muntenia), *roșior*[46] (= vin roșu), *roz, roziu, rubiniu*[47], *sîngeriu, sîngeros, trandafiriu, verziu, verzui, vișiniu* (Botoșani, Suceava), *vînăt* (Vaslui, Vrancea).

1.2. Sintagme în care primul termen reprezintă culoarea vinului, iar determinantul, atribut adjectival sau substantival prepoziţional, stabileşte calitatea acestuia: *alb dulce, alb în comină*[48] (Dolj), *auriu dulce* (Basarabia), *galben aromat* (Vrancea), *galben parfumat* (Iaşi, Bacău), *negru gros* (Botoşani), *negru în comină*[49] (Dolj), *pelin amar* (Moldova), *profir deschis*[50] (Brăila), *profiriu dulce* (Iaşi), *purpuriu dulce*[51] (Basarabia), *roş deschis*[52] (Ialomiţa, Olt), *roş închis*[53] (Ialomiţa, Olt), *roşu negru*[54] (Brăila).

1.3. Sintagme formate din termenul de bază, care defineşte culoarea, şi dintr-un determinant, atribut adjectival sau substantival prepoziţional, numele varietăţii de struguri din care se face vinul: *alb busuioc*[55] (Galaţi), *alb de*

361^{v}, 446^{v}; H/X, 29^{v}, 310^{r}, 399^{r}, 581^{r}; H/XI, 191^{v}, 401^{r}, 486^{v}; H/XII, 92^{r}, 169^{v}, 350^{r}, 549^{r}; H/XIII, 24^{r}, 41^{v}, 79^{r}, 125^{v}, 134^{v}, 148^{v} („pelin, din poamă neagră"), 171^{v} („pelin, din poamă neagră"), 289^{v}, 414^{v}, 436^{v}, 468^{v}, 495^{v}; H/XIV, 17^{v}, 29^{r}, 65^{r}, 84^{r}, 103^{r}, 159^{v}, 173^{r}, 186^{r}, 301^{r}, 348^{v}, 374^{r}, 463^{r}, 477^{v}; H/XV, 3^{v} („pelin"), 9^{v} („negru"), 50^{r}, 66^{r}, 80^{v}, 89^{r}, 98^{r} („negru"), 143^{v}, 214^{v}, 242^{v}, 306^{r}, („negru"), 316^{v}, 328^{v} („negru"), 342^{r}, 368^{v}, 389^{v}, 391^{r}, 399^{v}, 507^{v}; H/XVI, 79^{v}, 95^{v}, 131^{r}, 142^{v}, 146^{r}, 150^{v}, 159^{r}, 195^{r} („din cei negri"), 207^{v}, 224^{r}, 258^{v}, 309^{v}, 320^{r}, 395^{r}, 402^{r}, 425^{r}; H/XVII, 48^{r}, 61^{v}; H/XVIII, 302^{r}; CADE.

[42] LM, 93; H/I, 56^{r}, 128^{v}, 234^{v}, 314^{r}; H/II, 261^{v}, 281^{r}, 289^{r}; („negru"); H/III, 37^{v}, 116^{r}, 167^{r}, 193^{v}, 486^{v}, 496^{v}; H/IV, 246^{v}; H/VI, 15^{v}, 63^{r}, 182^{r}, 207^{r}, 220^{v}; H/VII, 222^{v}; H/VIII$_1$, 18^{v}, 42^{r}, 42^{v}, 119^{v}, 137^{v}, 142^{r}, 166^{r}, 202^{r}, 213^{r}, 282^{v}, 348^{v}, 354^{v}; H/VIII$_2$, 15^{r}, 89^{v}, 97^{v}, 141^{r}, 159^{v}, 179^{r}, 192^{v}, 204^{v}, 234^{v}, 240^{v}, 250^{r}, 258^{v}, 267^{r}, 277^{r} („negru"), 301^{r}; H/IX, 4^{r}, 40^{v}, 50^{r}, 509^{r}; H/X, 81^{v}, 106^{v}, 129^{v}, 150^{r}, 185^{r}, 205^{r}, 259^{r}, 353^{v}, 366^{v}, 383^{v}, 395^{v}, 406^{v}, 419^{v}, 445^{v}, 464^{v}, 476^{r}, 534^{v}, 571^{r}; H/XI, 5^{r}, 26^{r}, 39^{r}, 73^{r}, 95^{v}, 130^{r}, 165^{v}, 246^{r}, 267^{v}, 273^{v}, 311^{r}, 326^{r}, 362^{v}, 502^{v}, 516^{r}; H/XII, 19^{v}, 114^{r}, 132^{r}, 136^{r}, 202^{v}, 237^{r}, 259^{r}, 402^{r}, 428^{v}, 456^{r}, 475^{v}, 568^{v}; H/XIII, 2^{v}, 35^{v}, 51^{r}, 114^{v}, 197^{v}, 206^{v}, 216^{v}, 247^{v}, 269^{r}, 308^{v}, 324^{v}, 335^{r}, 345^{r}, 361^{r}, 372^{r}, 424^{r}, 480^{v}; H/XIV, 244^{r}, 340^{r}, 352^{v}, 358^{v}, 396^{r}, 444^{v} („ca sîngele de iepure"); H/XV, 110^{v}, 231^{r}, 263^{v}, 274^{v}, 298^{v}, 335^{v} („negru"), 407^{v}, 423^{v}, 450^{v}, 472^{r}, 502^{v}; H/XVI, 41^{v}, 103^{v}, 172^{r}, 216^{v}, 237^{r}, 247^{r}, 280^{r}, 287^{r}, 328^{r} („din poamă neagră"), 338^{r}, 412^{r}, 444^{r}; H/XVIII, 4^{r}, 260^{v}; SCRIBAN, D.

[43] IM, 371; COSTINESCU; H/I, 363^{v}; H/III, 408^{r}; H/IV, 221^{r}; H/V, 70^{v}, 81^{v}, 89^{r}, 102^{v}, 121^{v}, 165^{r}, 234^{v}, 256^{v}, 287^{v}, 296^{v}, 319^{r}, 351^{v}, 429^{r}, 458^{r}, 472^{r}; H/IX, 305^{r}; H/XVI, 304^{v}; H/XVII, 226^{r}, 254^{r}, 306^{r}, 437^{v}; H/XVIII, 40^{v}, 70^{v}, 102^{v}, 242^{r}, 283^{r}; UV, 26.

[44] H/XVIII, 4^{r}, 242^{r} („pe care îl mai numesc *şîler*").

[45] H/IX, 230^{r}.

[46] SCRIBAN, D.

[47] PL, 216; DLR.

[48] H/V, 121^{v}.

[49] H/XVI, 380^{r}.

[50] H/I, 128^{v}.

[51] NEAMŢU, T., 156.

[52] H/VII, 148^{r}; H/XII, 226^{r}.

[53] *Ibidem.*

[54] H/I, 414^{v}.

[55] H/XIII, 228^{r}.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

fetească (Iași, Bacău), *alb de gordan* (Buzău), *alb de plăvaie* (Moldova), *alb de tămîioasă*[56] (Argeș), *alb mișchet* (Buzău), *alb șiler*[57] (Transilvania), *alb tămîios, auriu de crîmpoșie* (Argeș), *galben de busuioacă* (Vaslui), *galben de berbecel* (Oltenia), *galben de grasă* (Iași), *galben de tămîioasă* (Muntenia), *negru de burgundă* (Transilvania), *negru de crăcană* (Galați), *negru de fetească* (Bacău, Iași), *negru de gordan* (Prahova), *roșu de bordó* (Transilvania), *roșu de braghină*[58] (Olt, Vîlcea), *roșu de traminer* (Transilvania), *roz de coarnă* (Botoșani, Iași).

1.4. Sintagme formate din două substantive, legate între ele printr-o prepoziție, în care primul denumește culoarea vinului, iar cel de al doilea, determinantul, substantiv propriu, are funcția de atribut substantival prepozițional și arată locul de origine al acestuia: *alb de Bucium* (Iași, Vaslui), *alb de Bulboca*[59] (Basarabia), *alb de Cetatea Albă*[60] (Basarabia); *alb de Codru*[61] (Basarabia), *alb de Cotnari*[62], *alb de Drăgășani*[63] (Vrancea), *alb de Huși*[64] (Vaslui), *alb de Ialoveni*[65] (Basarabia), *alb de Lăpușna*[66] (Basarabia), *alb de Măderat* (Banat), *alb de Niculițel* (Dobrogea), *alb de Odobești*[67] (Galați, Vrancea), *alb de Onițcani*[68] (Basarabia), *alb de Orhei*[69] (Basarabia), *alb de Peresecina*[70] (Basarabia), *alb de Pîncota* (Arad), *alb de Sîmburești* (Olt), *alb de Soroca*[71] (Basarabia), *alb de Suruceni*[72] (Basarabia), *alb de Teremia* (Timiș), *auriu de Cotnari* (Iași), *auriu de Mediaș* (Transilvania), *auriu de Odobești* (Vrancea), *negru de Căușeni* (Basarabia), *negru de Cîrjoaia* (Iași), *negru de Ialoveni*[73] (Basarabia), *negru de Miniș* (Banat), *negru de Odobești* (Vrancea, Galați), *negru de Panciu* (Galați, Vrancea), *negru de Purcari*[74] (Basarabia), *negru de Urechești* (Bacău, Neamț), *negru de Uricani* (Moldova), *purpuriu de*

[56] H/XVI, 30[r].
[57] H/XVIII, 260[v] („gustul vinului se aseamănă cu floarea strugurelui").
[58] H/XVI, 30[r].
[59] CARTEA, 29.
[60] *Ibidem*, 22.
[61] NEAMȚU, T., 156; CARTEA, 36.
[62] CARTEA, 22.
[63] TIP, 45.
[64] CARTEA, 22.
[65] *Ibidem*, 23.
[66] *Ibidem*, 22.
[67] *Ibidem*.
[68] NEAMȚU, T., 105.
[69] CARTEA, 22.
[70] *Ibidem*, 29.
[71] *Ibidem*, 22.
[72] NEAMȚU, T., 105; CARTEA, 23.
[73] NEAMȚU, T., 105.
[74] NEAMȚU, T., 185; CARTEA, 66.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

Purcari[75] (Basarabia), *roșu de Căușeni* (Basarabia), *roșu de Codru*[76] (Basarabia), *roșu de Comrat*[77], *roșu de Cotești* (Vrancea), *roșu de Cricova*[78] (Basarabia), *roșu de Golu Drincei* (Vrancea), *roșu de Lipovu* (Dolj), *roșu de Miniș*[79] (Banat), *roșu de Nicorești*[80] (Galați), *roșu de Orevița* (Oltenia, Muntenia), *roșu de Purcari*[81] (Basarabia), *roșu de Recaș* (Banat), *roșu de Sîmbureşti*[82] (Olt), *roșu de Șegarcea* (Oltenia), *rubiniu de Iași* (Moldova), *rubiniu de pe Coasta Lupii*[83] (Vrancea).

1.4.1. Sintagme în care primul termen denumește culoarea vinului, iar cel de al doilea, atribut adjectival, este identic ca formă cu derivatul de la nume de locuri, dar provine direct de la numele propriu: *alb ardelenesc* (Transilvania), *alb basarabean* (Basarabia), *alb dobrogean* (Dobrogea), *alb moldovenesc*[84] (Moldova), *alb muntenesc* (Muntenia), *alb vrîncean* (Vrancea), *negru bănățean* (Banat), *negru codrean* (Basarabia), *negru moldovenesc* (Moldova), *negru oltenesc* (Oltenia), *negru transilvan* (Transilvania), *roșu moldovenesc* (Moldova), *roșu oltenesc* (Oltenia).

1.5. Sintagme formate din substantivul vin + un determinant adjectival care precizează culoarea: *vin alb*[85] (și: *vinuri albe*[86], *vinuri cu culoare albă*[87]), *vin albicios* (Buzău), *vin albui* (Oltenia), *vin alburiu* (și *vinuri alburii*[88]; Dobrogea, Ialomița), *vin aurel*[89] (Iași), *vin auriu*, *vin ca aurul*[90] (Hunedoara), *vin bălan*[91] (Tulcea, Brăila; și *balan*[92], Botoșani), *vin bălan sau alb*[93], *vin*

---

[75] CARTEA, 67.
[76] *Ibidem*, 24.
[77] *Ibidem*, 67.
[78] *Ibidem*.
[79] BVT, 84, 180; BACHUS, 148.
[80] TIP, 45.
[81] NEAMȚU, T., 185; CARTEA, 66.
[82] BACHUS, 121.
[83] TIP, 37.
[84] CARTEA, 24.
[85] ÎNV. VIN., 51; DRĂGHICI, R., 297; FM, 6; IC, 196; PM, 64; BA, 598, 599; LM, 93; DD, 222; NOTICE, 73; IM, 371; IP, 253, 254; COSTINESCU; LMs.; EV, 29; AT, 132; JO, 53; H/III, 387^{v}; H/IV, 158^{v}, 226^{r}; H/VII, 507^{r}; H/VIII$_{1}$, 144^{r}; H/IX, 124^{r} („samatoc"); H/XIII, 101^{r}; H/XV, 461^{r}; H/XVI, 12^{r}; GCR, II, 42, 44; DDRF; RCM. 483; BARCIANU; ȘEZ., X, 65; MI, 77; ȘV; FIC, 80; BIANU, D. S., 795; ISD, XII, 148 (an. 1803); PI, 224; PB, 23, 64; DA, 94; DR, IV, 841; FME, V, 107, 844; SFI., 340; PC; SCRIBAN, D.; CF, 25, 400; LTR^{2}; HUȘI, 102; GO, 109; ALR II, 4154, 6151; DLR, VIII, 583; COTEA, 2, 4, 6.
[86] ÎNV. VIN, 74; FM, 30; IC, 196; BA, 604; DIV, 399; BREZ., V, 65; BVT, 156, 162.
[87] H/I, 84^{r}.
[88] HEM, I, 764; DDRF; DLR, VIII, 583.
[89] HEM, II, 2133.
[90] H/XVIII, 302^{r}.
[91] H/II, 251^{v}.
[92] ALR II, 6151.
[93] ALR II, 6151/723.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

deschis[94] (Galați), *vin galben*[95], *vin gălbiu* (Dolj), *vin gălbui* (Moldova), *vin de culoare galbină*[96] (Oltenia), *vin ghiurghiuliu* (și: *vin gherghеliu*, *vinuri ghiurghilii*[97], *vinuri ghiurghiulii*[98]; Dobrogea), *vin închis*[99] (la culoare; Moldova), *vin marmanziu*[100] (și: *vin marmagiu*[101], *vin marmaziu*[102], *vin mărmăzel*[103], *vin mermeziu*[104]; uneori, determinantul este un atribut substantival prepozițional, plecîndu-se de la ideea, insuficient de întemeiată, că acesta ar reprezenta denumirea unei varietăți de struguri sau chiar un nume topic: *vin de marmangel*[105], *vin de marmazău*[106], *vin de ăl marmaziu*[107], *vin de la Marmazău*[108]), *vin negru*[109] (și *vinuri negre*[110]), *vin naramziu* (și *naranvin*[111]; Bacău), *vin paler*[112] (de culoare galbenă; și *palir*[113]; Dolj, Olt), *vin piersiciu*[114] (și: *vin piersăciu*[115], *vinuri piersăcii*[116]; Oltenia), *vin portocaliu*[117] (Olt), *vin profir*[118] (și: *vin profin*[119], *vin prohir*[120], *vinuri procire*[121], *vinuri profire*[122], *vinuri prohire*[123]), *vin profiriu*[124], *vin*

[94] H/III, 385[r].
[95] ALR II, 6151.
[96] H/XVI, 3[v].
[97] H/III, 448[v].
[98] H/XIV, 416[r].
[99] H/III, 385[r].
[100] ECONOMIA, 147; ÎNV. VIN., 14; ŞIO, I, 84; I. CR., III, 298; CGr., I, 134; DLR.
[101] PCŢ, 39; DLR.
[102] CORCEA, B., 83; PG, LXXIX; DR, IV, 1077; SCL, 1979, nr. 4, 371; DLR.
[103] PBP, 57, nota 92.
[104] SEVASTOS, N., 300; DLR.
[105] V, 92.
[106] BB, 50; DR, IV, 1077; BÎRLEA, LPM, 489.
[107] MAT. FOLK., 205, 1074; DLR.
[108] PG, 106/22.
[109] IM, 371; 509; EV, 29; RCM, 483; H/III, 387[v]; H/IV, 158[v], 226[r]; H/VII, 507[r]; H/IX, 124[r]; H/XIV, 435[v]; H/XVIII, 70[v]; TPP, 617; DDRF; PI, 224; DA (vezi *alb*); DU; CARAGIALE, O., 238; FME, V, 844; SCRIBAN, D.; GO, 109; ALR II, 6152; ALR, s. n., I, h. 240; ALRM, s. n., I, h. 161; DLR.
[110] JO, 53; H/II, 58[r]; H/III, 324[v]; H/VII, 75[v], 257[r]; H/XIV, 416[r]; BREZ., V., 65.
[111] H/XIII, 197[v].
[112] H/V, 102[v] („galben"), 380[v].
[113] H/IX, 114[r] („bun").
[114] H/XI, 401[r]; DLR.
[115] H/V, 81[v], 234[v].
[116] H/V, 97[v]; HEM, I, 764; DDRF; DLR.
[117] H/VIII$_1$, 137[v]; DLR.
[118] H/III, 387[v]; PI, 224; SCRIBAN, D.; CADE; IORGA, P. A., I, 156; GO, 109, 199; DEX; ALR II, 4153/605; ALR, s. n., I, h. 240; DLR.
[119] ALR, s. n., I, h. 240.
[120] PCr., 17.
[121] H/VIII$_2$, 135[r].
[122] H/III, 448[v]; H/VII, 75[v], 257[r], 268[v].
[123] JO, 53.
[124] PCr., 17; CADE; SFl., 340; ALR, s. n., h. 240; DEX; DLR.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

lucrul este considerat ca activ. Prin aceste adjective lucrul „face" ceva, lucrul „frige", lucrul „arde". Se înțelege că și noi ne gîndim la aceasta cînd punem mîna pe radiator și spunem că radiatorul e *rovente*; însă ne gîndim, începem să ne gîndim la acest semn, numai cînd zicem: *bollente, bollente perchè bollo, fierbinte, fierbinte fiindcă fierbe.* Există apoi relații cu sisteme de semne. Hjelmslev zice că un semn din limba daneză, în afară de a denota ceva, are și o conotație, și anume „danez" amintește de tot sistemul de semne căruia îi aparține. Noi vom spune că nu e adevărat, fiindcă semnul danez întrebuințat în daneză nu amintește de danez. Însă e foarte adevărat că, dacă e vorba de un semn care ține de un sistem și care e întrebuințat în afara mediului propriu al acestui sistem, adică un semn, de exemplu, familiar nu e familiar în familie, și familiar nu evocă acest mediu în familie. Un semn din limbajul marinarilor nu evocă mediul marinarilor în limbajul marinarilor. Însă aceste semne evocă mediul familiar și evocă limbajul marinarilor și mediul marinarilor dacă le întrebuințăm în afara sistemului lor, și atunci au această conotație specială, acest iz particular. *Gheișa* și *samuraiul* n-au nici un fel de iz japonez în japoneză, însă ne amintesc, evocă Japonia și mediul japonez dacă le întrebuințăm în afara limbii japoneze, deci unde nu mai au numai valoarea lor obiectivă, ci și valoarea rezultă din faptul că așa spun japonezii, că așa se zice în japoneză.

Apoi, vorbeam de legături cu semne întrebuințate deja în texte, adică despre raportul care a fost numit mai tîrziu, după ce fusese dezvoltată toată această teorie, raportul i n t e r t e x t u a l sau de i n t e r t e x t u a l i t a t e. Spuneam, vorbind despre acest raport care încă nu se numea așa, spuneam că dacă, de exemplu, în limba română spunem *„Într-un loc din Iași de al cărui nume nu vreau să-mi amintesc"*, aceasta înseamnă numai ceea ce spun acuma în limba română. Dacă spun: *el lugar,* nu *de la Mancha,* ci *el lugar de Madrid, el lugar de Iași, el lugar de București, el lugar de Moscu, de qui el hombre no quier racordarle,* pentru fiecare spaniol mai mult sau mai puțin cult, aceasta este o aluzie la un text binecunoscut, la începutul romanului *Don Quijote* care începe tocmai așa: „El lugar de la Mancha de qui el hombre no quier racordarle, no ha mucho tiempo". Deci evocă și acest text și ce se spune în acest text. Dacă modificăm expresia, fie în limba română: *Acest examen nu se va face nici azi și niciodată,* aceasta are valoarea de refuz de a face un examen. Dacă spun *Quest'esame non sara fare ne oggi nemai,* aceasta înseamnă pentru italieni, pentru foarte mulți vorbitori ai italienei care cunosc celebrul roman, extraordinarul roman *I promessi sposi,* și o aluzie la o formulă celebră din acest roman: „Questo matrimonio non sara fare *ne oggi nemai*". Deci există această evocare a altui text chiar cînd modificăm textul, totuși cu intenția de a păstra anumite construcții în raport cu acest text.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

Într-o poezie a lui Rilke, *Herbsttag* „Zi de toamnă", se spune așa: „Der jetzt kein Haus hat baut sich Keines mehr" („cine acum nu are casă, nu-și mai construiește una"). Și eu într-o zi, într-un grup de prieteni, întrebam dacă cineva are o mașină ca să mă ducă undeva și mi s-a spus că nu; eu atuncea am zis: *Der jetzt kein Auto hat* (cine acum nu are mașină), și imediat doi sau trei, cel puțin, au continuat: *kauft sich keines mehr* (nu-și mai cumpără una), adică au înțeles și aluzia și au modificat și textul, au înțeles că vorbeam făcînd aluzie la acest text.

Apoi, semnul e în raport direct cu o reprezentare directă a lucrurilor; de exemplu, dacă lucrurile sînt sonore – prin sunet, dacă sînt lucruri care se văd, atunci prin grafie; avem tot felul de grafii speciale ca să arătăm că vorbim despre aceste lucruri, indicînd lucrurile prin litere, sau prin raportul așa-zis sinestezic între simțuri, prin sunet și lucrurile care țin de auz, sau care țin de văz, sau care țin de pipăit ș.a.m.d.; deci un *u*, de exemplu, ne poate evoca ceva întunecos, *i* ne poate evoca ceva luminos, ceva ascuțit, ș.a.m.d. Mallarmé credea greșite cuvintele franceze *jour* „zi" și *nuit* „noapte"; fiindcă spunea că ar trebui ca „ziua" să se numească *nuit*, să fie ceva luminos și ascuțit, și „noaptea" să se numească *jour*, adică ceva întunecos, ceva care evocă tocmai întunericul. Fără îndoială că nu avea dreptate din punctul de vedere al limbii franceze, fiindcă *jour* înseamnă „zi" și nu putem scăpa de acest fapt de tradiție istorică, iar *nuit* înseamnă „noapte". Însă, fără îndoială că aceste sunete evocă fapte diferite, deci avem pe de o parte semnificația „zi" și pe de altă parte, „noapte"; această evocare a ceva întunecos, obscur, și a ceva luminos, ascuțit ș.a.m.d.

În sfîrșit, avem relații cu cunoașterea lucrurilor. Karl Vossler, binecunoscutul lingvist german, spunea că, de exemplu, cuvîntul *Pferd* „cal" nu înseamnă același lucru pentru ofițerul de cavalerie, pentru cine se duce la cursele de cai și joacă la cursele de cai, pentru agricultorul care muncește, ară cu calul, și pentru copilul din Viena care poate vede calul numai la grădina zoologică, pentru care calul e un animal tot atît de exotic ca și elefantul. Se înțelege că nu are dreptate dacă e vorba de ceea ce înseamnă cuvîntul, fiindcă, pentru a putea spune acest lucru, trebuie să înțelegem că totuși *Pferd* înseamnă „cal" pentru toți. Însă e vorba de cum se prezintă calul pentru fiecare, adică după experiența pe care o avem cu aceste fapte, în acest caz cu calul, și deci care este raportul efectiv cu obiectul însuși.

Și, în sfîrșit, spuneam, există raportul cu fapte culturale, de exemplu cu mitologia. Noi putem întrebuința, fără îndoială, numele de zei și putem vorbi despre mitul Europei – și el nu mai conține, acest mit al Europei –, și al lui Jupiter, ș.a.m.d. Însă pentru noi aceste fapte sînt exterioare, sînt străine de cultura noastră imediată, pentru că, pentru noi, *Strîmbă-Lemne* este cineva, și *Sfarmă-Piatră*, și *Mama pădurii* ș.a.m.d. Pentru greci sau pentru un roman, aceste cuvinte evocau în mod imediat toată sfera culturală mitologică; se

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

înțelegeau, într-adevăr, numele de zei ca vietăți și, dacă era vorba de alți zeișori mai mărunți, care trăiau într-un copac, într-o plantă ș.a.m.d., se înțelegea și planta ca plantă însuflețită, ca plantă care e în același timp zeu și plantă, sau muntele, rîul și mintea ș.a.m.d.

Mai sînt și alte relații; vedem că sînt foarte multe relații ale semnului care sînt toate relații reale. Unde punem aceste relații în schema lui Karl Bühler? Fără îndoială în jurul *reprezentării.* Am întrebuințat de mai multe ori cuvîntul *evocare* și putem să spunem că în jurul *reprezentării* există un mănunchi de funcțiuni de evocare, avem de-a face – după o formulă întrebuințată de un filosof american, Marshall Oliver – cu acea bogată ambiguitate a cuvîntului care poate denota cu precizie ceva, fără a renunța în același timp și la alte denotări. Adică avem o denotare și, în același timp, ni se amintesc altele. Altfel spus, avem această posibilitate de evocare.

Deci, dacă ne gîndim bine, cum se prezintă atunci aceste funcțiuni? Vedeți, sînt funcțiuni permanente ale semnului, dacă aceste relații sînt permanente. Unde se prezintă ele? Se prezintă, cînd sînt actualizate, într-un t e x t . Prin faptul că cineva se numește *Felix* e pus în raport cu *fericirea,* prin faptul că cineva se numește *Leonte* e pus în raport cu *leul,* pentru cei ce știu ce înseamnă aceste cuvinte în mod etimologic. Deci, aceste lucruri, care țin de relații permanente, trebuie actualizate. Și unde se actualizează? Se actualizează în l i m b a j u l p o e t i c în sens larg, adică în literatură. Dacă ne gîndim și mai bine, zicem că, în acest caz, dacă relațiile sînt permanente, atunci actualizarea nu este un act pozitiv, ci este un act negativ, este o negare a lucrului, care se întîmplă în vorbirea de toate zilele (care este dezactualizarea, unde nu ne gîndim la faptul că există aceste relații). Și atunci spunem: actualizarea este în realitate o negare a funcțiunilor pe care semnul le are și care sînt puse între paranteze în limbajul practic de toate zilele sau în limbajul științific. Aceasta ne duce la concluzia că limbajul poetic nu poate fi o deviere față de limbaj pur și simplu sau față de limbajul de toate zilele, ci dimpotrivă, limbajul poetic, în care se actualizează ceea ce ține deja de semn, este limbajul cu toate funcțiunile lui, adică este plenitudinea funcțională a limbajului, și că, dimpotrivă, limbajul de toate zilele și limbajul științific sînt devieri, fiindcă sînt rezultatul unei drastice reduceri funcționale a limbajului ca atare. În limbajul ca atare, *chauve-souris* se prezintă ca un „șoarece chel"; și cînd nu ne interesează acest lucru, cînd spunem „este acest animal care este șoarece și care se numește *pipistrello* în alte limbi ș.a.m.d."; atunci am redus, am pus între paranteze această funcțiune, această imagine care se găsește deja în semn, deci am dezactualizat semnul, l-am redus din punct de vedere funcțional. Se vede, așadar, cum spuneam, că nu limbajul poetic este o deviere sau o formă specială sau o funcțiune specială a limbajului, ci, dimpotrivă, limbajul poetic este limbaj

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

2.3. Sintagme formate dintr-un termen de bază și un determinant, atribut substantival prepoziţional, care arată locul de proveniență: *armaș de Cotnari* (Botoșani, Iași), *armaș de Ștefănești* (Botoșani), *pelin de Drăgășani*[184] (Oltenia), *pelin de Huși* (Vaslui), *ravac de Méneș*[185], *ravac de Rust*[186], *timpurie de Iași*[187], *timpurie de Maharaci*[188] (Basarabia), *voievodal de Cotnari* (Cotnari–Iași).

2.4. Sintagme în care termenul generic *vin* este urmat de un atribut adjectival sau substantival prepoziţional, care arată, în general, calitatea: *vin alcoolizat*[189], *vin altoi*, *vin altoit*, *vin amar*[190] (= vin pelin; și *vinuri amare*[191]), *vin amărîu*[192] (= vin pelin), *vin amărui*[193] (= pelin, pelinaș), *vin amestecat*[194] (Dobrogea), *vin armaș*[195] (Botoșani, Iași), *vinul armașului*[196] (Botoșani), *vin aromat* (și *vinuri aromate*[197]), *vin aromatic*[198], *vin aromatizat* (și *vinuri aromatizate*[199]), *vin artificial*[200], *vin aspru*[201], *vin astrigent*[202], *vin care (te) adoarme*[203], *vin bărbat*[204] (Dănești – Vaslui), *vin bătrîn*[205] (= vechi), *vin bădutor*[206] (Brăila), *vin beţiv*[207] („care nu te îmbată, bun pentru beţii"; Bacău, Neamț), *vin blînd*[208] *vin bun*[209] (și: *vinuri bune*[210], *vinațe bune*[211]), *vin care se*

---

184 DU.
185 „Tribuna", 1889, nr. 121, p. 483.
186 *Ibidem.*
187 BACHUS, 37.
188 NEAMȚU, T., 105.
189 BVT, 74.
190 OR. EC., 158; LMs.; H/III, 108[r]; H/V, 278[v]; H/VI, 49[r] („cînd se pune pelin"); H/VIII$_1$, 142[r], 187[v] („amar de tare"); H/X, 185[r]; H/XI, 273[v], 326[r]; H/XII, 549[r]; H/XIII, 345[r] („care este pelin"), 495[v]; H/XV, 89[r] („pelin"), 328[v], 335[v] („pelin"); H/XVI, 79[v], 258[v]; FME, V, 844
191 H/XV, 306[r] („pelin").
192 H/VIII$_2$, 192[v]; H/X, 205[r] („vin pelin"); H/XIV, 435[v]; H/XV, 143[v].
193 H/XIV, 21[r] („pelinaș").
194 H/II, 289[r] („trandafiriu"); H/XV, 306[r], 328[v], 335[v] („profir, ghiurghiuliu").
195 H/III, 223[r]; HEM, II, 1682; DA.
196 PPR, 54 („fiindcă este *grasa* adusă de vreun armaș al lui Ștefan cel Mare").
197 NICA, L. VAM., 269; LTR^2; BVT, 162.
198 ÎNV. VIN, 57; H/VIII$_1$, 18[v]; BIANU, D. S.
199 BVT, 171.
200 FME, V, 844 (în LMs., *vin artefectu*).
201 LMs.; H/III, 108[r]; H/VI, 49[r]; H/VII, 26[v]; H/VIII$_2$, 258[v], 277[r]; H/X, 150[r], 185[r]; H/XI, 436[r]; H/XII, 226[r]; H/XIV, 396[r]; FME, V, 844; ALR s. n., I, h. 242/537.
202 H/II, 58[v] („cumărat"); H/XI, 326[r] („ciumărat").
203 H/XIV, 173[r].
204 H/XVI, 146[r] („tare").
205 OR. EC., 163; H/VI, 93[v]; H/XV, 328[v], 335[v].
206 H/I, 342[v], 414[v].
207 H/X, 259[r] („sau slab"), 534[v].
208 FM, 26.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

Şi noi traducem: „Oh, Amurg, Crepuscul, tu readuci din nou tot ceea ce a împrăştiat strălucitoarea Auroră, readuci oaia, readuci capra, readuci mamei pe fiu...". Şi este bine, fiindcă în teatru şi pentru Sappho, Crepusculul sau Amurgul şi Aurora nu sînt fenomene meteorologice sau părţi ale zilei, sînt zei, deci sînt fiinţe cu voinţă, şi ceea ce fac, fac intenţionat; şi se luptă aceşti zei între ei. Şi deci, toată impresia acestui fragment, în loc să fie o impresie de linişte – acuma s-a întors oaia, s-a întors capra, s-a întors fiul –, e o impresie de adîncă melancolie, fiindcă ştim prea bine că acum a învins amurgul – a adus capra, a adus oaia, a adus pe băiat mamei – însă, că mîine dimineaţă va învinge din nou cealaltă zeitate, *Aurora,* şi că din nou va duce departe oaia, va duce departe capra, va duce departe de mamă pe băiat, şi că acest ritm nu se va termina niciodată, că în fiecare zi va învinge dimineaţa *Aurora* şi seara *Amurgul,* şi că noi, cu oile şi cu caprele vom fi duşi încolo şi pe urmă îndărăt, încolo şi încoace.

Să mai dăm încă un exemplu, unde tocmai posibilităţile înseşi ale limbii greceşti ne arată, ne sugerează ceva, prin modul cum sînt ordonate faptele. Tot de la Sappho, un alt fragment, de altfel celebru, în care se zice aşa:

Δέδυκε μὲν ἀ σελάννα
καὶ Πληίαδες· μέσαι σὲ
νύκτες, πάρα δ' ερχετ' ὥρα·
ἔγω δὲ μόνα κατεύδω·

„A coborît luna şi Găinuşa. Este miezul nopţii, trece timpul şi eu stau aici singură". Biata Sappho aşteaptă pînă la miezul nopţii şi stă singură, ne impresionează, din punct de vedere uman, mai mult sau mai puţin. Însă dacă ştim greceşte şi dacă vedem care sînt procedeele pe care le întrebuinţează, atunci ajungem mult mai departe. Anume, Sappho întrebuinţează pe de o parte aceste μὲν şi δὲ, prin care ordonează lucrurile; μὲν şi δὲ se traduc prin „pe de o parte", „pe de alta"; adică tot ceea ce este organizat sub μὲν ţine de o categorie, ce e organizat sub δὲ ţine de altă categorie. Şi, atunci avem următoarea situaţie: ceea ce e organizat sub μὲν:

δέδυκε ἀ σελάννα „a apus luna",
καὶ Πληίαδες, „şi Găinuşa",

adică ceea ce se întîmplă în cer; şi ceea ce este sub δὲ:

μέσαι νύκτες „[e] miezul nopţii"
παρ' ἔρχετ' ὥρα „trece timpul"
ἔγω μόνα κατεύδω „eu stau singură".

Adică: e miezul nopţii, trece timpul şi eu stau aici singură. Deci, se organizează, pe de o parte, ce se întîmplă în cer, pe de altă parte, ce se întîmplă pe pămînt. Pe pămînt se întîmplă numai aceasta: e miezul nopţii şi Sappho este singură. Deci, de fapt, ni se pare că această dimensiune a singurătăţii, poetic, este o dimensiune cosmică care se măsoară prin mişcările în cer ale lunii şi ale voinţei. Însă mai

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

este încă ceva, tot aici: un procedeu care este posibil în greacă e despărțirea prefixului de verb: prefixul παρά se desparte de verbul ἔρχεται „a trece".

Sappho scrie παρά δ'ἔρχεται; și cînd spune așa, despărțind prefixul, atunci acest prefix are valoarea lui ceea ce înseamnă παρά, și παρά înseamnă „pe lîngă"; deci timpul nu trece pur și simplu, ci trece aici, pe lîngă mine, merge pe lîngă mine, curge pe lîngă mine acest timp; deci, Sappho a fost atîta timp singură și a așteptat atît, încît acum trecerea timpului a devenit concretă și timpul curge ca un rîu pe lîngă ea. Aceasta este o singurătate mult mai profundă decît cea care se poate spune prin *sînt singură aici.*

Mai dăm încă un exemplu care e relevant tocmai prin cunoașterea în direcția lucrurilor, din tragedia *Perșii.* Eschil, care scrie totdeauna cu o mulțime de metafore, la un moment dat se prezintă cu cîteva rînduri fără nici o metaforă. Aceste rînduri reprezintă cîntecul grecilor pe micile corăbii grecești, în golful de la Salamina, înainte de bătălia de la Salamina cu marea flotă persană. Acest cîntec e foarte simplu, spune numai atît:

...Ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε
ἐλευθεροῦτε πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας θεῶν τε πατρῴων ἕδη
θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

Adică: „Înainte, fii sau copii ai grecilor! Eliberați patria, eliberați femeile și copiii, eliberați templele noastre și eliberați mormintele strămoșilor. Pentru aceste lucruri luptăm".

De ce impresionează atît de mult aceste versuri? Din mai multe motive. Mai întîi, fiindcă se găsesc între texte pline de metafore. Aici totul este redus la esențial și ne întrebăm de ce, care este procedeul? În al doilea rînd, fiindcă știm cînd s-a produs acest cîntec și în ce situație, adică cunoaștem așa-zicînd contextul cultural al acestui cîntec care devine, atunci, un fel de intertext, se află în acest text și se raportează la celălalt text, la cel cîntat de greci la Salamina. Anume, contextul real în care s-a cîntat cîntecul a fost următorul: toată Grecia era deja ocupată. Din golful de la Salamina se vedea Pireul în flăcări. Mai spre stînga, pe mal, înspre Eleusis, Xerxes își instalase un tron aurit și se așezase pe acest tron aurit ca să asiste la ultima bătălie, sigur fiind că flota lui extraordinară, a celui mai mare regat, a celui mai mare imperiu din acele vremuri, în cîteva minute va zdrobi micile bărcuțe ale grecilor, ale ultimilor greci rămași, numai pe aceste bărcuțe, vii. Și într-un astfel de moment – nu era de luptă, ci de agonie –, nu mai încape să faci metafore, să faci retorică; reduci lucrurile la esențial. Deci noi ne luptăm numai pentru aceste lucruri, luptăm pentru pămîntul nostru, pentru familia noastră, luptăm pentru ceea ce ne leagă de tradiție, adică luptăm pentru mormintele strămoșilor, și luptăm pentru ceea ce ne leagă de cer, luptăm pentru templele zeilor noștri. Pentru toate acestea

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

luptăm, deci, pentru tot ceea ce e esențial și pentru toate acele lucruri la care nu putem renunța dacă vrem să fim oameni liberi. Și tocmai de aceea acest cîntec devine sublim, fiindcă în această situație, cei care luptau pentru libertate și pentru lucrurile esențiale ale vieții au învins imperiul cel mai mare din lume. Și mai este încă ceva. Eschil luase parte el însuși la această bătălie. Nu o spune niciodată. Nu spune: noi am bătut pe persani. Nici măcar nu vorbește el aici; în acest cîntec episodul e povestit de solul persan, e povestit reginei perșilor la Suza, în capitala perșilor. Atunci mirarea este încă și mai mare, fiindcă acest persan nu poate înțelege cum o mînă de oameni a putut să învingă imperiul, fiind așa de puțini și luptîndu-se numai pentru asemenea lucruri elementare.

Să dăm încă un exemplu, pentru întrebuințarea aceasta a relatării printr-un sistem de semne. Să luăm un exemplu în proză, pe Kafka, unde putem vedea și o tematică comună pentru o serie de povestiri. La Kafka, ceea ce ne surprinde este că întrebuințează un stil foarte sobru, aproape administrativ, de raport. El relatează ceea ce se întîmplă; s-a întîmplat următorul lucru, și aici rămîne consemnat ce s-a întîmplat. În *Reconstrucția* – se și numește așa *raport, Raport către Academie* – sînt enumerări de fapte; am unsprezece fii, primul face *cutare lucru*, al doilea face *așa*, al treilea *așa* ș.a.m.d. Și în acest chip ni se prezintă lucruri care în parte sînt ciudate, în parte sînt neliniștitoare și chiar teribile.

Anume, într-o povestire se spune că avem un nou avocat în baroul nostru, domnul Ducipalus. Am putea spune, da, dar are același nume ca și calul lui Alexandru Macedon, e calul lui Alexandru cel Mare; totuși autorul nu se întreabă deloc dacă e posibil ca un cal din alte vremi să fie acuma avocat la noi în oraș, ci, dimpotrivă, se întreabă dacă a făcut bine Ducipalus să se dedice dreptului și să renunțe la luptă ș.a.m.d. Și i se pare că a făcut bine, că a făcut foarte bine, fiindcă în vremea noastră totuși e mai bine să ronțăi mari volume de legi, decît să încerci să cucerești India ș.a.m.d.

Într-o altă povestire, tot așa, un fapt cu totul inocent: pe scări, în timpul cînd cobori, apare un fel de vietate sau altceva, făcută din sforicele și bețișoare și nu vorbește, se tot ascunde, dac-o întrebi cum se numește, spune *Obradek*, dar nu spune altceva. Și autorul nu se întreabă cum de acest animal ciudat ne vorbește, deși făcut din bețișoare și din sfori, ci trece la etimologie, la problema etimologiei cuvîntului *Obradek*. Unii spun că ar fi din germană, alții spun că ar fi un cuvînt în slavă ș.a.m.d.

Într-o altă povestire – și este și titlul important, *O confuzie care se întîmplă în fiecare zi* – ce se întîmplă? Se întîmplă că A se duce la B, cu care trebuie să discute o afacere. Cînd ajunge acasă la B, i se spune că B a plecat la casa lui ca să discute aceeași afacere. Atunci A se întoarce repede și, cînd ajunge acasă, află că B a plecat din nou, pentru că nu l-a găsit. Se duce din nou, și acel B, din nou, plecase, fiindcă aflase că A a ajuns acolo. Și se întoarce din nou și,

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

plăcut[287], *vin plăcut și arătător*[288], *vin potrivit*[289], *vin pritoc*[290] („vin tras de pe drojdie"; și *vin pretoc*[291]), *vin prefăcut*[292], *vin pritoc*, *vin pritocit* (și *vin pretocit*[293]), *vin puternic* (= tare)[294], *vin ravac*[295], *vin ca spirtul*[296], *vin cum e spirtul*[297] (Pogana – Vaslui), *vin sec*[298], *vin selecționat*[299], *vin special* (și *vinuri speciale*[300]), *vin spirt*[301] (Priboieni – Argeș), *vin spirtos*[302] (și *vinuri spirtoase*[303], *vinațe spirtoase*[304]), *vin spumant*[305] (și *vinuri spumante*[306]), *vin spumegător*[307] (Transilvania), *vin spumos*[308] (și *vinuri spumoase*[309]), *vin superior* (și *vinuri superioare*[310]), *vin șarpe*[311], *vin cu gustul tămîiei*[312], *vin tare*[313] (și *vinuri tari*[314]), *vin tăiat*[315] („oprit din fiert și rămas dulce"), *vin*

---

[287] H/XV, 507^{v}; H/XVI, 405^{r}.
[288] FM, 26.
[289] H/I, 381^{v}; H/XV, 342^{r}.
[290] H/XII, 92^{r}; H/XIV, 444^{v}; ISD, XIV, 274; ALR s. n., I, h. 246; DLR.
[291] H/XIV, 478^{r}.
[292] DD, 228; DDRF; SCRIBAN, D.; CADE; ALR s. n., I, h. 238/682; DLR.
[293] ALR s. n., I, h. 246.
[294] H/IX, 17^{v}; H/X, 259^{r}.
[295] IC, 195; H/VIII$_2$, 141^{r} („cel mai bun dintre toate vinurile); H/X, 129^{v}.
[296] H/I, 414^{v}; H/XI, 401^{r} („tare"); H/XV, 507^{v}.
[297] H/XV, 80^{v}.
[298] DER.
[299] TDG. Dobrogea, 368.
[300] BREZ., V., 65.
[301] H/IX, 446^{v} („cînd e tare").
[302] ÎNV. VIN., 67 (și *spiritos*, 57); FM, 26; FDA, II, 51; H/I, 56^{r}; H/III, 486^{v}; H/V, 389^{r} („crapă la limbă"); H/VIII$_1$, 19^{r}, 137^{v}, 142^{r}, 348^{v}; H/VIII$_2$, 81^{v} („tare"); H/IX, 35^{v}; H/X, 534^{v}; H/XI, 84^{v}, 326^{r} („cu putere, cu venit"), 486^{v}; H/XIII, 9^{v}, 335^{r}, 361^{r}; H/XIV, 65^{r}; H/XV, 98^{r}, 263^{v}, 407^{v}; H/XVI, 247^{r}.
[303] BA, 352; H/I, 343^{r} („cu putere").
[304] FDA, II, 24.
[305] BVT, 74.
[306] *Ibidem*, 168.
[307] GV, 249.
[308] ÎNV. VIN., 67; BA, 611; COMȘA, N. Z., 58.
[309] EV, 85; BREZ. V., 65; ENC. ROM.; NICA, L. VAM., 269.
[310] LTR^2; BVT, 64.
[311] H/II, 116^{r} („tare, cu gust înțepător").
[312] H/III, 260^{v}.
[313] OR. EC., 153; FM, 6, 30; FDA, II, 55; LMs.; H/I, 6^{r}, 56^{r}, 119^{v}, 189^{v}, 234^{v} („cum e spirtul"), 381^{v}; H/II, 58^{v}, 141^{v}, 261^{v}; H/III, 47^{v}, 108^{r}, 151^{v}, 167^{r}, 193^{v}, 242^{v}, 306^{r}, 360^{r} („bun"), 472^{v}, 486^{v}; H/IV, 246^{v}, 318^{r}; H/V, 34^{v}, 234^{v}, 389^{r}, 393^{r}, 415^{r}; H/VI, 55^{r}, 63^{r}, 93^{v}; H/VII, 148^{r}, 222^{v}, 313^{v}; H/VIII$_1$, 6^{r}, 142^{r}, 166^{r}, 187^{v} („cum e spirtul, amar și tare"); H/VIII$_2$, 32^{r}, 81^{v} („spirtos"), 192^{v}, 235^{r}, 250^{r}, 258^{v}, 267^{r}, 277^{r}; H/IX, 7^{v}, 35^{v}, 121^{r}, 153^{v} („ca spirtul"), 230^{r}, 509^{r}; H/X, 141^{r}, 259^{r}, 406^{v}, 445^{v}, 476^{v}, 534^{v}, 581^{r}; H/XI, 5^{r}, 326^{r}, 401^{r} („ca spirtul"), 436^{r}, 516^{r}; H/XII, 19^{v} („pietros – sănătos"). 114^{r} („pietros"), 136^{r}, 169^{v}, 350^{r} („roșu, pietros"); H/XIII, 24^{r}, 35^{v}; H/XIV, 84^{r}, 103^{r}, 244^{r}, 340^{r}, 396^{r}, 463^{r}; H/XV, 110^{v}, 214^{v}, 263^{v}, 328^{v}, 342^{r}, 368^{r}; H/XVI, 103^{v}, 146^{r} („bărbat"), 150^{v}, 159^{r}, 224^{r}, 287^{r}, 328^{r}, 405^{r}; H/XVII, 139^{v}, 226^{r}, 306^{r}, 437^{v}; H/XVIII, 4^{r}; CADE; FME, V, 844.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

legalitate și, de aceea, tocmai această lume devine o lume teribilă; fiindcă într-o lume foarte crudă însă cu legi precise, nu dominată de arbitrar, ne-am putea păstra totuși integritatea morală și libertatea, tot numai moral, se înțelege, știind cel puțin care este legea și în ce lume ne aflăm, cu aceste legi teribile și crude. Aici nu știm în ce fragment de lume ne găsim. Sîntem într-un fragment de lume unde trăiesc vietăți ca Obradek care nu face nimic, sau în care calul lui Alexandru Macedon este avocat, sau ne găsim acolo unde a bate la ușă este o crimă teribilă, sau unde ne putem transforma în fiecare noapte în gîndaci, sau unde ni se poate întîmpla ceea ce i se întîmplă condamnatului din *Colonia penitenciară*. Și atunci această lume devine cu mult mai teribilă, o lume lipsită de legalitate, o lume făcută din bucăți și fiecare bucată are altă legalitate, pe care n-o cunoaștem. Atunci lumea devine cu totul neliniștitoare. Însă se întrebuințează pentru descrierea acestei lumi, cum spuneam, un stil administrativ, de raport: s-a întîmplat azi asta, și asta, și asta; s-a întîmplat acestui voiajor de comerț sau s-a întîmplat lui K., se pune numai inițiala, nici nu ne spune cum se numește, fiindcă aceste lucruri se întîmplă oricărui anonim. Și aceste lucruri se întîmplă în fiecare zi, cum se întîmplă confuzia cu A și B.

Atunci ne cuprinde o bănuială într-adevăr teribilă, și care este, fără îndoială, toată intenția autorului: că această lume făcută din bucăți nu e o lume imaginară, ci că e lumea noastră de toate zilele, această lume a oricărui individ anonim, și că aici ne transformăm în gîndaci, aici sîntem pedepsiți pentru cea mai mică vină sau fără nici o vină și că aici, pentru vinile pe care nici nu le cunoaștem, putem fi omorîți ca niște cîini. Și asta este deja un efect. Cu aceasta am vrut să arăt că, într-adevăr, aceste procedee de actualizare sînt procedee ale limbajului literar și ale limbajului poetic și că analiza textelor trebuie să descopere tocmai aceste procedee, să le descopere s e n s u l, de fiecare dată.

Faptul poate fi analizat, deși vom considera problema mult mai pe scurt, și din punctul de vedere al stilisticii, care consideră că stilul unui autor este totdeauna o s e l e c ț i e cu privire la o limbă și o d e v i e r e cu privire la un uzaj normal, de întrebuințare normală, curentă a semnelor. În fine, o asemenea stilistică – și acesta este faptul ciudat – e cu totul inoperantă, nu duce la nici un rezultat cînd e vorba de marii scriitori, de marii poeți; nimeni nu poate caracteriza ca deviere sau ca selecție, în cazul limbii române, limba lui Eminescu, fiindcă, dacă considerăm bine această limbă, aceasta este limba română pur și simplu, nimic altceva. Nimeni nu poate face o caracterizare în acest sens, ca o selecție particulară; nici pentru Shakespeare. Shakespeare este limba engleză. Și nu se poate face nici pentru Dante; Dante este limba italiană ș.a.m.d. Și deci, e bine să spunem *limba lui Dante, limba lui Shakespeare, limba lui Eminescu,* vorbind de italiană, de engleză sau de limba română. Considerînd mai de aproape acest fapt, se pare că limbajul coincide cu poezia

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

cel puțin la marii poeți și, sub această formă de limbă, că limbajul marilor poeți este chiar limba lor.

Să vedem, ceva mai pe scurt, calea a treia. Identitatea între limbaj și poezie a fost susținută de mai multe ori în istoria filozofiei: e afirmată în fugă în partea a treia a *Esteticii* lui Hegel, acolo unde vorbește despre epopeea greacă; a fost mai înainte afirmată într-un sens nu prea clar, însă faptul va fi limpezit de Gianbattista Vico, în *La scienza nouva;* apoi a fost afirmată această identitate de Heidegger în *Hölderlin și esența poeziei* și de Benedetto Croce de mai multe ori, mai ales, în capitolul al 18-lea din *Estetică* – (capitolul 18 este ultimul din partea teoretică a *Esteticii,* partea a doua este o parte istorică). Și, fără îndoială, argumentele cele mai clare și susținerea cea mai evidentă a acestei identități este cea pe care o găsim la Croce; de aceea vă spun pe scurt despre ce este vorba. Croce a identificat poezia cu limbajul, însă nu orice poezie, și nu cu orice lucru zis, cum s-a crezut. A identificat limbajul și poezia ca activități creatoare, adică în momentul lor originar și în esența lor. Și anume, reducînd la esențial, pe scurt, cu două argumente: limbajul este anterior distincției însăși între existență și inexistență; și este, iarăși, anterior distincției între adevăr și neadevăr. Ei bine, tot așa și poezia, care – ca și literatura de artă, în general, – este anterioară distincției însăși între existență și inexistență. Chiar dacă într-un roman ni se vorbește despre războiul din 1914–1918, acesta nu este un document. Trebuie să știm cum s-a întîmplat războiul din alte documente, trebuie să fie altfel atestat, fiindcă romanul nu ne asigură că a existat acest lucru și că nu a fost inventat. Deci se creează o realitate, nu se vorbește despre o realitate, și nu ni se spune că aceste lucruri există, nici măcar că sînt lucruri.

Spuneam la început că *Iliada* e s t e o realitate, nu vorbește d e s p r e o realitate. Pe de altă parte, un argument pozitiv: ce este poezia? Este instituția universalului în faptul individual, concret, care e un individ, însă în același timp, model de universalitate; este ceea ce spunem toți cînd spunem: iată această purtare este o purtare kafkiană, sau că *un oarecare* rămîne kafkian, mi s-a întîmplat ceva kafkian; înseamnă nu că găsim aceasta la Kafka, dar că acest proiect de posibilități a fost creat prin opera lui Kafka.

În acest sens, Oscar Wilde spunea că de la o vreme încoace natura s-a pus să imite arta, în sensul că ni se pare că găsim în natură ce cunoaștem din artă. Și Corot spunea, vorbind despre propriile sale pînze, că natura este foarte duplicitară fiindcă conține numai pînze de Corot, fiindcă această lume era proiectată și devenea lumea reală. Dacă arta este aceasta, și limbajul este același lucru; fiindcă este această intuiție a unei universalități în semnificația individuală, în cuvîntul individual, în conținutul individual al cuvîntului, este un model al unui mod de a fi, un nou obiect care vorbește despre altceva, este un obiect originar și care se poate repeta la infinit.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

Deci, nici în sensul pozitiv, nici în sensul negativ, limbajul nu poate fi deosebit de poezie, limbajul este ca poezia: cunoaștere intuitivă care apoi poate deveni cunoaștere conceptuală, în știință, filozofie ș.a.m.d. Aceasta se înțelege mai întîi din punct de vedere c a l i t a t i v, esențial, nu din punct de vedere cantitativ. Zice Croce că, atunci, un *cuvînt* e ca și *Divina Commedia;* din punct de vedere cantitativ nu este o diferență tot atît de mare ca între o picătură de apă și un ocean, însă calitativ *apă* sînt și *picătura* și *Divina Comedie.* Deci, din punct de vedere calitativ, este același lucru, iar cel care a creat un singur cuvînt este, pentru acest cuvînt, un poet tot atît de mare și tot atît de absolut ca și Dante în *Divina Comedie,* care este o creație cantitativ mult mai bogată, însă nu și calitativ. E vorba aici de fiecare cuvînt din limbă, nu e vorba de momentele originare ale creației cuvîntului și de istoria universală sau eternă a spiritului; altfel spus, în istoria cronologică, cuvîntul a fost creat, fără îndoială, la un moment dat, în trecut. Însă în istoria creației, în istoria spiritului, în istoria eternă și nu cronologică, cînd ne întrebăm ce înseamnă, vedem într-un cuvînt actual această creație originală și originară în același timp, adică vedem actul de creație originar. S-ar părea, la prima vedere, că e poate ciudat acest lucru, totuși este lucrul care se întîmplă în fiecare zi; de exemplu, poeziile reproduse pot fi reproduse în mii și mii de exemplare și reproduceri, și totuși noi vedem în această poezie poezia creată de poet și nu aceea pe care o citim într-o carte oarecare. Sau cînd vedem o reproducere și spunem: „Ce frumos acest Picasso!" Acest Picasso de care vorbim nu este această reproducere, ci prin aceasta vedem actul de creație, tabloul pictat de Picasso. Deci, putem spune că, în istoria cronologică, cuvîntul este repetat de mii și mii de ori, însă, cînd îl considerăm ca un fapt de creație în istoria eternă a spiritului, e ca și cînd l-am vedea așa, în linia timpului, și atunci fiecare dintre aceste forme repetate ale cuvîntului se suprapune celeilalte și vedem direct, așa cum vedem în reproduceri actul original al lui Picasso, vedem toate aceste reproduceri ca un singur fapt, ca faptul originar și primar de creație.

Se pare că această argumentare este foarte solidă și că ne duce într-adevăr la acceptarea identității între limbaj și poezie sau între limbaj și artă; nu putem deosebi limbajul de artă, dacă acceptăm toate premisele acestei demonstrații.

Și totuși, după ce am susținut cu atîta migală și poate și rigoare identitatea dintre limbaj și poezie, ca să încheiem, vrem să arătăm de ce nu poate fi acceptată această identitate, tocmai plecînd de la demonstrația lui Croce. Subiectul care creează arta și care creează arta numai ca să fie, care deci se obiectivează în artă tot așa cum omul se obiectivează în limbaj, nu este subiectul vorbitor sau creator de limbaj, ci este un subiect universal, un subiect care și-a asumat responsabilitatea tuturor subiectelor, așa cum face pictorul adevărat, care spune că așa se pictează și orice alt pictor ar trebui să picteze așa. El e singurul

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

subiect, deși nu e singur ca subiect empiric, însă e singurul subiect care se realizează cum ar trebui se să realizeze orice alt subiect al picturii. Deci este un subiect absolut. Pe cînd subiectul de limbaj nu este creator de limbaj, nu este subiect absolut, și nu fiindcă i-ar lipsi ceva, ci fiindcă subiectului absolut îi lipsește ceva: subiectul de limbaj are o dimensiune, în afară de aceasta, aceea de a se putea obiectiva în cuvinte, în limbaj, are dimensiunea alterității, adică e un subiect între subiecte; întîi de toate, limbajul este nu comunicare *de...*, comunicarea *unui conținut* pentru cineva, ci e o comunicare *cu* cineva, și această comunicare *cu* cineva nu poate lipsi niciodată în limbaj, pe cînd în artă lipsește în mod necesar. Arta nu se face pentru a comunica, ci numai ca să fie, în sensul în care este artă, se înțelege, pe cînd limbajul se face pentru a comunica cu cineva, independent dacă apoi comunicăm ceva, sau nu putem comunica nimic, fiindcă ori eu sînt incapabil să spun, ori el e incapabil să mă înțeleagă. Aceasta înseamnă că, numai dacă considerăm limbajul în raportul său cu subiectul care l-a creat și cu faptul creat, adică dacă considerăm subiectul ca un subiect absolut, atunci limbajul este exact ca și arta, este subiect care se obiectivează. Dacă-l considerăm ca subiect între subiecte pe acest subiect, atunci nu mai avem același raport absolut sau, ca să sfîrșim cu o formulă, limbajul este într-adevăr poezie, însă numai limbajul considerat ca absolut; nu limbajul, ci limbajul absolut, dezlegat de celelalte subiecte, este identic cu poezia.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

(Luncaviţa – Tulcea; ? poate şi de la *milan* = melean), *vin de Mileşti* (Basarabia), *vin de Miniş*[409] (Arad), *vin de Mocrea*[410] (Arad), *vin de Moldova, vin de Moviliţa*[411] (Filipeşti – Bacău), *vin de Mozel*[412], *vin de Murfatlar, vinuri de Măgura*[413] (Vrancea), *vin de Naslău*[414] (Cotnari – Iaşi), *vin de Nărteşti*[415] (Gohor – Galaţi), *vin de Negărleşti*[416], *vin de Negotinu*[417] (Turnu Măgurele), *vin de Nicoreşti*[418], *vin de Niculiţel, vin de Nisporeni* (Basarabia), *vin de la Naslău*[419] (Cotnari – Iaşi), *vin de Odobeşti*[420], *vin de Olt*[421] (Bogdana – Teleorman), *vin de Oltenia* (Oltenia), *vin de Oltina* (Constanţa, Ialomiţa), *vin de Orbeni*[422] (Bacău), *vin de Oreviţa*[423] (Mehedinţi), *vin de Orhei* (Basarabia), *vin de Orodel*[424] (Vela – Dolj), *vin de Osoi* (Iaşi), *vin de la Odobeşti*[425], *vin de la Oprişoru*[426] (Mehedinţi), *vin de la Oreviţa*[427], *vinaţe de Odobeşti*[428], *vinuri de Odobeşti*[429], *vinuri de Oreviţa*[430] (Mehedinţi), *vin de Panciu*[431] (Vrancea), *vin de Păruşel*[432] (Seaca – Teleorman), *vin de Păuşeşti*[433] (Vrancea), *vin de Pietroasele* (Buzău), *vin de Piteşti*[434] (Argeş), *vin de Pîhneşti* (Vaslui), *vin de Pînceşti*[435] (Bacău), *vin de Pîncota* (Arad), *vin de Pleniţa*[436] (Dolj), *vin de*

---

[409] UV, 26.
[410] BACHUS, 145.
[411] H/X, 129^{v}.
[412] ALBINEŢ, M., 91 (FDA, II, 27: *vinurile de pe Mozela*).
[413] Pg., 1931, nr. 37, 4; GO, 29.
[414] ARH. HURMUZ., doc. 158, 20 februarie 1848; CC, 204.
[415] H/XIII, 289^{v}.
[416] H/XVI, 412^{r}.
[417] H/XIV, 103^{r}.
[418] H/VIII$_1$, 119^{v}; H/X, 129^{v}; H/XV, 298^{v}; ISD, I, 68 (an. 1709).
[419] ARH. HURMUZ., doc. 158, 20 februarie 1848; CC, 204.
[420] IP, 276; H/I, 342^{v}, 414^{v}; H/II, 141^{v}; H/IV, 138^{v}; H/VI, 24^{r}; H/VIII$_1$, 119^{v}; H/IX, 212^{r}; H/X, 81^{v}, 129^{v}, 383^{v}, 395^{v}, 406^{v}; H/XI, 486^{v}, 502^{v}; H/XII, 513^{r}; H/XIII, 289^{v}; H/XIV, 103^{r}; H/XV, 143^{r}, 263^{v}, 298^{v}, 407^{r}; H/XVI, 188^{v}, 304^{v}, 320^{r}, 338^{r}; TPP, 169; ISD, I, 68; REV. ARH., I, 1924 – 1926, 376; TVA, 3 – 4; SION, P., 71; GO, 126.
[421] H/XIV, 173^{r}.
[422] H/XII, 513^{r}.
[423] TVA, 3 – 4; Pg., 1931, nr. 37, 4.
[424] H/V, 278^{v}.
[425] ID, 98; H/VIII$_1$, 6^{r}.
[426] IM, 127.
[427] *Ibidem.*
[428] IC, 201.
[429] FDA, II, 54; FIC, 129 (an. 1786); GO, 74; CC, 213.
[430] GO, 29.
[431] H/X, 259^{r}; H/XV, 143^{r}, 263^{v}.
[432] H/XIV, 65^{r}.
[433] IP, 343.
[434] TPP, 623.
[435] IP, 388; H/XII, 513^{r}.
[436] H/V, 278^{v}.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

corectitudinii greșește, e o greșeală tot teoretică; greșeala este aceea de a reduce corectitudinea la exemplaritatea lingvistică, la a vorbi o anume formă a limbii. Această formă corespunde sau nu corespunde tradiției în care se înscrie vorbitorul și care are norma ei de corectitudine, în vreme ce limba exemplară este limba care se formează pe deasupra diferențelor dialectale ca normă lingvistică pentru toată comunitatea lingvistică, cel puțin pentru toate acele treburi care sînt treburi ale comunității întregi (politica ia, în general, expresia culturii majore). Prin faptul că fiecare mod de a vorbi își are propria sa corectitudine, înseamnă că aceste noțiuni de „corectitudine" și de „exemplaritate" au totuși ceva în comun, altfel confuzia dintre ele n-ar fi posibilă; ceea ce au în comun este tocmai acest fapt al deontologiei limbajului și al eticii limbajului, adică al acestui „ar trebui să fie" al d e o n t o l o g i e i și realizarea în vorbire a acestui „ar trebui să fie" în anumite circumstanțe.

În ultimii ani, această atitudine cu privire la corectitudine și la normativitate s-a schimbat, fără îndoială; cel puțin, o formă a gramaticii a luat drept criteriu pentru stabilirea frazelor acceptabile într-o limbă tocmai corectitudinea lor, fără să fi discutat însă acest concept de corectitudine. Pe de altă parte, s-a văzut că există și alte norme ale limbajului și, un savant american, Grice, a stabilit anumite norme ale vorbirii, atît pentru vorbitor, cît și pentru ascultător, ceea ce m-a bucurat foarte mult, fiindcă eu însumi – plecînd de la cu totul alte premise și neconsiderînd teoria normativității și teoria corectitudinii ca pe o problemă de lingvistică minoră și secundară, ci considerînd această problemă ca demnă de teoria cea mai serioasă, dintr-un motiv pe care vi-l voi spune imediat – am dezvoltat o teorie mult mai complexă despre normativitate, deja în 1957, deci înainte de ultimele dezvoltări, care de altfel au fost numai parțiale. În toată lingvistica pe care o reprezint, motivul meu a fost v o r b i t o r u l, adică convingerea după care lingvistul trebuie să se preocupe de tot ceea ce îl interesează pe vorbitor. V o r b i t o r u l e s t e m ă s u r a t u t u r o r l u c r u r i l o r î n l i n g v i s t i c ă, fiindcă l i m b a j u l e f ă c u t d e c ă t r e ș i p e n t r u v o r b i t o r i, n u d e c ă t r e ș i p e n t r u l i n g v i ș t i, și, deci, l i n g v i s t u l t r e b u i e s ă e x p l i c e care este fundamentul acestei neliniști a vorbitorului care vrea să vorbească corect și care se întreabă dacă e bine sau nu e bine spus ceea ce spune, dacă modul lui de a vorbi este un mod corect, dacă există alte moduri, superioare, de a vorbi în aceeași limbă. Fără îndoială, vorbitorul nu este lingvist și, deci, cînd interpretează el însuși această atitudine și această neliniște, poate greși. Datoria lingvistului este să justifice, să explice fundamentul și sensul propriu al acestei neliniști și al dorinței vorbitorului de a vorbi mai bine, de a vorbi corect, de a vorbi o limbă, într-un fel, superioară. E drept că limbajul ca formă fundamentală a culturii, adică a spiritului obiectivat în istorie, este o

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

activitate liberă și e o manifestare a libertății creatoare a omului liber, în sensul filozofic al acestui cuvînt, adică o activitate al cărei obiect este infinit, care creează, își creează acest obiect. Deci, limbajul este, prin natura sa, dinamic, deschis, liber și creator. Însă libertatea omului istoric nu este nici arbitrariu, nici capriciu, libertatea omului istoric este o libertate ordonată prin propriile sale norme. Activitățile libere nu sînt activități fără normă, haotice, ci, dimpotrivă, orice activitate liberă conține propria sa deontologie, adică propriul său mod de *a trebui să fie*, conține propriile sale norme, norme care sînt imperative și obligatorii, nu printr-o impunere externă, nu fiindcă cineva ni le impune, ci norme care sînt obligatorii printr-un angajament pe care îl consimțim, îl acceptăm în mod liber, ceea ce este conținut, de altfel, și în sensul etimologic al cuvîntului latinesc *obligatio; obligatio* este un angajament liber, însă un angajament care ne obligă, este – cum spune cuvîntul – un legămînt și, deci, și în cazul limbajului ca activitate liberă, cine vorbește se leagă în mod implicit, se obligă în mod implicit, să urmeze normele limbajului și, în același timp, înțelege acest angajament ca o etică a acestei activități. Deci, a vorbi altfel decît o cer normele, aceste norme implicite în limbaj, în această activitate liberă, este o abatere tocmai de la etica limbajului. Există deci o etică a fiecărei activități libere, care trebuie să fie realizată în sensul ei propriu, există o etică a științei, care poate duce pînă la sacrificiul persoanei empirice, există o etică a artei, care printre altele înseamnă a nu face concesii din motive externe intuiției artistice și de a realiza arta așa cum trebuie să fie realizată, ceea ce, de altfel, fiecare artist care se respectă o înțelege, fiindcă se consideră pe sine însuși ca subiect universal, care pictează așa cum trebuie să picteze și care spune: „Așa se pictează!" și nu spune; „Eu pictez așa fiindcă așa îmi cer cei care mă plătesc" – de exemplu – sau „Așa îmi cer cei pe care trebuie să-i măgulesc ca să obțin o poziție în societate" ș.a.m.d. Adică, noi înțelegem toți – și înțeleg și artiștii – că o asemenea abatere este o abatere a acestei activități de la etica artei și că artistul care se abate de la această etică este, într-un sens, imoral.

Același lucru, *mutatis mutandis*, trebuie să-l spunem despre limbaj. În cazul limbajului, fiindcă e vorba de o activitate foarte complexă, care se desfășoară simultan pe trei niveluri, pe trei planuri diferite: 1) nivelul universal, al vorbirii în general, 2) nivelul istoric, al limbilor, 3) nivelul particular, al discursurilor, al actelor lingvistice și al seriilor de acte lingvistice, există și normele conținute în limbaj, norme urmate în mod intuitiv de către vorbitori și aplicate tot așa, în mod intuitiv, drept criterii de judecată despre vorbire de către ascultători. Aceste norme sînt foarte complexe, însă corespund, în esența lor, celor două universalii determinante ale limbajului, anume creativității limbajului, faptului că limbajul este activitate creatoare, cum se spune, activitate a spiritului, și alterității

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

limbajului, faptului că limbajul este o manifestare a situației de a fi „cu cineva", fapt care s-a interpretat ca natura politică sau politică-socială a limbajului. Așadar, limbajul se prezintă simultan pe aceste planuri, pe aceste trei niveluri: limbajul este întîi: 1) vorbire în general, independent de o limbă determinată, 2) el este însă totdeauna vorbire individuală într-o situație determinată, și 3) vorbirea unui individ anume, pe răspunderea acestui individ. Chiar și în dialog adoptăm de fiecare dată răspunderea vorbirii, fiind vorbitori; însă activitatea care se realizează de către indivizi are loc totdeauna după anumite norme istorice, de acord cu anumite tradiții, care sînt tradiții ale comunităților stabilite în istorie și prin istorie (comunitățile lingvistice), deci de acord cu o anumită tehnică, care este tehnica istorică de fiecare dată, de exemplu, de acord cu tehnica comunității de limbă română, de acord cu tehnica comunității de limbă franceză ș.a.m.d. De aceea, și normele vorbirii corespund acestor trei nivele care sînt simultane, fiindcă fiecare din aceste nivele își are tehnica lui, corespunde unui bagaj (intuitiv, fără îndoială) de cunoștințe, unei tehnici, unui „a ști să produci", „a ști să faci", „a ști să realizezi" o activitate; acesta este și sensul vechi al cuvîntului *tekhné* „a ști", „a avea acea cunoștință care se prezintă în activitate". Fiecăruia dintre aceste nivele îi corespunde, deci, o tehnică, și această tehnică este judecată în realizarea ei în vorbire; această tehnică vrea vorbitorul s-o realizeze la modul ei de conformitate, adică să realizeze vorbirea de acord cu acest bagaj de cunoștințe și, în același timp, această tehnică este judecată ca tehnică realizată perfect sau imperfect de către ascultător. Vreau să spun cu aceasta că există nu o singură judecată, judecata de corectitudine, cum se crede de obicei, ci că există trei judecăți, cel puțin, cu privire la aceste trei niveluri, judecăți care pot fi de același semn, adică pozitive sau negative toate, sau pot fi în parte pozitive și în parte negative. Anume: ce judecăm pe acest plan al vorbirii în general și care este norma fundamentală a acestei vorbiri în general?

În lingvistica recentă s-a vorbit despre anumite reguli ale unei limbi care ar trebui să ne elimine fraze prost construite, ca de exemplu: *Acest copac cîntă colinde foarte frumoase*, sau *Am pus la fiert vioara și clavirul*, sau *Astăzi dimineață, la micul dejun, am mîncat cinci foneme*, sau *Cornul drept al unicornului este negru*, sau *Dat fiind că apostolii erau doisprezece și Petru era un apostol, Petru era doisprezece*, sau *Cele cinci continente sînt patru: Europa, Asia și Africa*, sau, cum se spunea în România pe vremea mea, *Cei patru evangheliști sînt trei: Luca și Matei*. Pe de o parte. Pe de altă parte, s-a observat că, tot așa, în sintaxa unei limbi în particular, numele părților corpului au o sintaxă particulară, că nu se întrebuințează în majoritatea contextelor fără un epitet, adică, spunem despre un copil că *are ochi albaștri*, nu că *are ochi*,

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

3.5. Sintagme (uneori urmate de atribute care arată locul de proveniență sau culoarea vinului) în care termenul generic (*vin*) este urmat de un determinant identic ca formă cu derivatul de la nume de locuri (*grecesc* „propriu grecilor"), dar care, credem noi, provine direct de la numele propriu (*grecesc* „din Grecia")[505]. În unele localități, partea a doua a sintagmei, adjectivul, poate fi luată și de la numele dat unei varietăți de struguri, prin acordul cu noul substantiv generic: *vin algerian, vin basarabean, vin basarabesc, vin bănățean*[506], *vin codrean* (Basarabia), *vin cotnărean, vin dobrogean, vin focșănean, vin grecesc*[507] (și *vinuri grecești*[508]), *vin milestean* (de la *Milești*; Basarabia), *vin moldovenesc*[509] (și: *vinuri moldovenești*[510], *vin moldovenesc alb, vin moldovenesc de Cotnari*[511], *vin moldovenesc din Nasłău*:[512] Cotnari – Iași), *vin muntenesc, vin nistrean* (de la *Nistru*; Basarabia)[513], *vin oltenesc, vin păncesc* (de la *Panciu*), *vin românesc* (și *vinuri românești*[514], *vin transilvan, vin unguresc*[515] (și *vinuri ungurești*[516]; Transilvania).

4. Denumiri de la nume de persoane

4.1. Sintagme, în care determinantul este un derivat ce provine la numele unor persoane, proprietari de vie, cu înțelesul inițial de „vin făcut din strugurii cultivați în via lui..." (unele denumiri pot proveni însă și de la numele varietății de struguri respective): *vin axintesc* (de la *Axinte*, fost proprietar de vie la Cotnari), *vin hárhas* (de la *Harsas*, fost proprietar de vie la Cotnari), *vin iacovesc* (de la *Iacovache*, fost proprietar de vie la Cotnari), *vin rosetesc*[517] (de la *Rosetti*, care avea vii la Pîhnești – Vaslui), *vin roznovănesc* (și: *vin roznăvănesc*[518], *Cotnari roznovenesc*[519]; de la *Roznovanu*, fost proprietar de vie la Cotnari), *vin sturzesc* (de la *Sturza*, fost proprietar de vie la Cotnari), *vin șutesc* (și *vin Șutu*[520]; de la *Sutzu*, care avea vii la Uricani – Iași), *vin terentos*

[505] Vezi amănunte la Ion Nuță, *De la nume proprii la nume comune în terminologia viticolă*, în LR, an. XXX, nr. 3, mai – iunie 1981, p. 201 – 210.
[506] HEM, III, 3189, 3190.
[507] PANAITESCU, C. R., 36; DR, IV, 1077; LR, 1968, nr. 5, 413; DLR; cf. GO, 128.
[508] PANAITESCU, C. R., 35.
[509] GO, 128.
[510] H/XV, 342[r].
[511] ARH. HURMUZ., doc. 158, 20 februarie 1848; CC, 204.
[512] *Ibidem.*
[513] Cf. CARTEA, 35.
[514] GT, 1839, 167.
[515] ARH. HURMUZ., doc. 158, 20 februarie 1848; CC, 204.
[516] GT, 1839, 167.
[517] ALA, 1 octombrie 1933; NEAMȚU, T., 138.
[518] H/VIII$_1$, 71[r] („din via Rosnovanului")
[519] ALA, 1 octombrie 1933; NEAMȚU, T., 138.
[520] *Ibidem.*

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

Fără îndoială că pe planul și la nivelul limbilor găsim normele de c o r e c t i t u d i n e, adică faptul de a vorbi după tradiția pe care vorbitorul vrea, de fiecare dată, să o aplice într-un discurs, într-un act lingvistic, deci, nu numai o singură tradiție într-o limbă istorică, ci acea tradiție pe care vorbitorul v r e a să o aplice. Adică, pot aplica tradiția acelei forme a limbii române în care se spune, de exemplu, *pîine, cîine, mîine* ș.a.m.d. sau pot aplica tradiția acelei forme a limbii române pe care o vorbesc eu și o vorbim noi cei din Țara de Sus și, mai ales, din Țara de Sus dintre Prut și Nistru, după care spunem, chiar în forma literară *cîne, pîne, mîne* ș.a.m.d. și fiecare din aceste forme este, se înțelege, corectă și e și judecată ca fiind corectă, de acord cu tradiția pe care vreau s-o realizez. Deci, dacă vreau să realizez tradiția moldovenească a limbii literare, spun *cîne, mîne, pîne* ș.a.m.d. Dacă vreau să realizez tradiția muntenească și, apoi, generalizată a limbii literare, atunci spun *mîine, pîine, cîine* ș.a.m.d. Și fiecare putem vorbi tot așa, în mod corect sau incorect, un dialect, un anume nivel de limbă; fiecare mod de a vorbi își are într-adevăr corectitudinea sa. Mai mult, fiecare mod de a vorbi este modelul după care se judecă realizarea în vorbire. Însă vorbirea este și vorbire în situații individuale, nu numai vorbirea în general și vorbirea unei anumite limbi. Și, deci, și aici poate fi o abatere de la anumite norme și ni se va spune: „Nu se spune așa", „Nu se vorbește așa", „Nu se vorbește așa cu o doamnă", „Nu se vorbește așa cu copiii", „Așa se vorbește cu o doamnă", „Așa se vorbește cu copiii", „Așa se vorbește într-o anumită situație". Dacă spui, de exemplu, unui prieten: *Am aflat că tîlharul de tat-to are cancer și că repede o să dea ortul popii*, enunțul nu conține în realitate incorectitudini de limbă, însă poate fi o expresie foarte incorectă într-un sens, în sensul relațiilor sociale și al conviețuirii într-o comunitate. Fără îndoială, putem să vorbim despre cineva, despre o femeie, spunînd, nu chiar în prezența ei, că e o *gîscă* și știm toți ce înțelegem prin asta, însă n-ar fi prea corect, din punct de vedere social, să-i spunem chiar doamnei: *Stimată domnă, dumneavoastră sînteți o gîscă* sau *Mă conving din ce în ce mai mult că sînteți o gîscă*. De aceea, chiar dacă vrem să-i facem cunoscută părerea noastră, ne exprimăm, ca să zicem așa, în expresii mai catifelate, mai cu mănuși. Și pentru această vorbire în situații, deci, pentru realizarea limbajului există norme, există un mod deontic al limbajului, adică cum trebuie să fie limbajul, și vorbitorii înșiși își dau seama de acest lucru, fiindcă spun: „Așa se vorbește", „Nu se vorbește așa cu un copil, cu o persoană în vîrstă, cu o femeie, cu o doamnă" ș.a.m.d. Și ni se spune: „Da, știe bine românește și e foarte bun vorbitor, însă e foarte ordinar, tocmai fiindcă nu respectă anumite norme ale vorbirii în situații". Putem să numim și aceste norme cu un singur cuvînt, cu cuvîntul a d e c v a r e și a d e c v a t sau, pur și simplu, cu un cuvînt românesc care să corespundă termenului creat, pentru judecăți de felul acesta,

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

strugure, creații vechi românești și împrumuturi), precedat de prepoziții (*de, din*): *vin de aligote, vin de poamă albă*[536] (Neamț), *vin din ardeleancă*[537] (Transilvania), *vin din poamă albă*[538] (Moldova), *vin din poamă albă-grasă*[539] (Moldova), *vin de poamă albă-plesnitoare*[540] (Moldova), *vin de bacator*[541] (Transilvania), *vin de bordo*[542] (și *vinuri de Bordo*[543]; pot proveni și de la numele topic *Bordeaux*), *vin de burmunc* (Basarabia), *vin de busuioacă*[544] (Moldova), *vin de poamă balană*[545] (Neamț), *vin de poamă bătută* (Moldova), *vin de poamă busuioacă*[546] (Moldova), *vin din (soiul) bavarez*[547] (Transilvania), *vin din poamă de burgundia albă*[548] și *vin din poamă de burgundia roșie*[549] (Bistrița – Năsăud), *vin cu gust de poamă busuioacă*[550] (Blăgești – Vaslui), *vin făcut din poamă busuioacă*[551] (Aroneanu – Iași), *vin de cadarcă* (Transilvania), *vin de coarnă*[552], *vin de colubac* (Basarabia), *vin din coarnă*[553], *vin din poamă ciuneagă*[554] (Luncavița – Tulcea), *vin din poama numită clebner*[555] și *vin din poama clebner roș*[556], *vin din soiul coada oii*[557] (Transilvania), *vin de feteasc*[558], *vin de fetiță*[559] (= *feteasc*; Transilvania), *vin de frîncușă* (Moldova), *vin din flencheșă sau francușă*[560] (Zăpodeni – Vaslui), *vin din franchie*[561] (Gîrceni – Vaslui), *vin de galbenă*[562] (Vrancea), *vin de ghihară* (Vaslui), *vin de gordan*[563] (Oltenia), *vin de grasă* (Moldova), *vin de*

536 H/X, 445^{v} („sau *balană*").
537 BVT, 76.
538 H/XVI, 328^{r} („alb").
539 LM, 93.
540 Cf. LM, 93.
541 BVT, 76.
542 CADE.
543 IC, 193.
544 H/X, 445^{v}.
545 *Ibidem* („vin de *poamă albă* sau *balană*").
546 H/VIII$_2$, 296^{r}; H/XVI, 402^{r}.
547 BVT, 77.
548 LM, 93.
549 *Ibidem*.
550 H/XV, 50^{r}.
551 H/VIII$_1$, 18^{v}.
552 H/X, 445^{v}.
553 LM, 93.
554 H/XIV, 463^{r} („e tare").
555 LM, 93.
556 *Ibidem*.
557 BVT, 76.
558 Pg. A, 173.
559 *Ibidem*.
560 H/XVI, 349^{r} („galben").
561 H/XVI, 195^{v} („vin apos").
562 H/XII, 216^{v}.
563 ARH. OLT., 1935, nr. 79 – 82, 435.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

comune se diferențiază în spațiu, mai ales cînd o limbă comună e vorbită într-un spațiu foarte vast sau cînd e vorbită în mai multe state, și atunci, pe deasupra limbii comune și a calității limbii comune, se formează din nou, de obicei printr-un proces istoric care poate fi ajutat intenționat, o limbă exemplară, o normă a acestei limbi comune, adică o limbă comună a limbii comune, limbă pe care o putem numi l i m b ă s t a n d a r d sau, am preferat eu s-o numesc, l i m b ă e x e m p l a r ă. Este, de exemplu, limba pe care o poate susține o academie într-o țară, sau limba păturii culte, sau limba celor care dirijează comunitatea, care guvernează. Această limbă exemplară nu trebuie înțeleasă ca limbă care ar elimina formele de varietate ale limbii comune, așa cum limba comună nu trebuie înțeleasă ca limbă care ar trebui să elimine diferențele locale în favoarea acestei limbi comune.

Prin urmare, nu e incorect, fără îndoială, însă nu e normal ca cineva, într-o conferință la universitate de exemplu, să vorbească așa cum ar putea vorbi la piață sau acasă la el cu copiii; ar putea vorbi eventual alt dialect sau ar putea vorbi alt stil de limbă sau alt nivel de limbă. Într-o conferință, i se cere să vorbească (sau să încerce cel puțin să vorbească) limba exemplară, adică acea normă ideală pe care, mai mult sau mai puțin, încercăm s-o realizăm toți cei care vorbim o limbă de cultură. Deci, și limba exemplară, fără a fi o judecată, o apreciere – cum este *corectitudinea, congruența* și *potrivirea* sau *adecvarea* – este o e x i g e n ț ă a vorbitorilor, pentru toate acele situații care impun întrebuințarea acestei limbi într-o comunitate și într-o activitate lingvistică. De aici această posibilă confuzie cu corectitudinea. Toate aceste norme constituie tocmai această *obligatio*, de care vorbeam la început, adică acel angajament pe care și-l ia vorbitorul, prin faptul că vorbește o limbă și vorbește într-o situație anumită. Precizăm totuși că toate aceste norme pot fi suspendate, fără îndoială, însă pot fi suspendate, cu intenție și numai atunci cînd intenția este recunoscută ca atare și cînd pretindem să realizăm o valoare superioară acestei valori zero, de fiecare dată. Adică, normele de congruență pot fi suspendate de către normele de corectitudine și de către normele de potrivire. Dacă avem o regulă într-o limbă, atunci nu mai judecăm eventuala incongruență, iar dacă o judecăm, greșim. Dacă pretindem că ar trebui să spunem *pahar cu apă* și nu *pahar de apă,* fiind paharul *cu apă* și nu *făcut din apă,* greșim, fiindcă există o normă de corectitudine în limba română după care se spune tocmai *pahar de apă*. Tot așa, dacă se spune într-o limbă, ca în limba italiană, *mille e una notte,* nu putem spune: „Nu, trebuie să punem pluralul, fiindcă sînt *o mie și una de nopți!*". Asta este o regulă a altor limbi, în limba italiană nu se aplică această regulă, și deci e bine cum se spune în italiană. Putem replica și că: „Nimeni nu poate vedea altfel decît *cu ochii* și cu *proprii săi ochi*" și totuși, dacă avem această tradiție lingvistică într-o limbă, spunem *L-am văzut cu ochii mei* și nimeni nu întreabă:

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

„Dar cum ați fi putut să vedeți altfel, decît cu ochii și cu ochii dumneavoastră?" fiindcă, incongruența este suspendată de corectitudine, de realizarea corectă a unei limbi. Tot așa, potrivirea poate suspenda toate normele de congruență, dacă considerăm că tocmai incongruența este potrivită, dacă facem o glumă, de exemplu, și spunem: *Cei patru evangheliști sînt trei* ș.a.m.d. Însă faptul trebuie recunoscut ca atare. Deci, normele de potrivire pot suspenda normele de congruență; mai mult, pot suspenda și normele de corectitudine. Dacă discutăm cu un străin care vorbește prost limba noastră, trebuie să vorbim normal, sau dacă credem că trebuie să reducem regulile limbii noastre pentru ca străinul să ne înțeleagă, le reducem, dar vorbim incorect, fiindcă doar credem că aceasta este potrivirea, că acesta constituie acel *prépon* al vorbirii. Deci, valorile superioare pot suspenda valorile inferioare; în acest caz și valorile specifice pot suspenda valorile generice. Însă, faptul că pot fi suspendate este tocmai semnul că aceste norme există și că aceste norme sînt înțelese ca atare de vorbitori și de ascultători, că aceste norme sînt norme în limbaj, norme conținute în activitate. De aceea, liberalismul lingvistic excesiv nu este în realitate liberalism, ci este mai curînd libertinaj, fiindcă nu recunoaște existența acestor norme care interesează pe toți vorbitorii. Acest liberalism nu promovează, în realitate, libertatea limbajului, care este întotdeauna o libertate motivată, ci, dimpotrivă, arbitrariul nu e în realitate o atitudine progresistă, tolerantă și democratică, ci, dimpotrivă, e o atitudine reacționară și antidemocratică, fiindcă spunînd: „Fiecare poate vorbi cum crede și cum îi pare", înseamnă a lăsa pe fiecare vorbitor în sfera lui și la nivelul lui de cultură și a nega posibilitatea și aspirația sa de a colabora la cultura majoră a comunității. Atunci cînd se spune: „Foarte bine, dacă vorbește și cu greșeli, e bine că se înțelege, asta n-are nici o importanță", este nepotrivit. Are importanță socială, culturală și politică foarte mare, și a spune că nu are nici o importanță este arbitrariu și libertinaj, nu liberalism. Putem termina cu o frază a filozofului spaniol Ortega Y Gasset, care se aplică și normelor lingvistice, cum se aplică altor norme culturale și sociale: zice Ortega: „Lo peor no son las normas rigidas, lo peor es la ausencia de normas que es barbárie".

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

DEONTOLOGIA CULTURII

Așadar, c u m t r e b u i e s ă f i e c u l t u r a ? Cum *ar trebui* să fie cultura, în general?

La această întrebare se poate răspunde: Așa cum este cultura în esența ei, adică identificînd onticul cu deonticul, de acord cu timpul care a distrus sau a suprimat diferența însăși dintre ontic și deontic. Însă nu așa cum este în mod empiric, pe ici pe colo, cultura, – repet – cum este în esența ei.

Mai întîi, ce înțelegem prin cultură? C u l t u r a este obiectivarea istorică a spiritului în forme care durează, în forme care devin tradiții, devin forme istorice care descriu lumea proprie a omului, universul propriu al omului. Și ce numim s p i r i t , adică ceea ce se obiectivează în istorie sub formă de cultură? Este activitatea creatoare, este creativitatea însăși, nu ceva care creează, ci activitatea creatoare ca atare, *enérgeia,* acea activitate care este anterioară conceptual oricărui dinamism, oricărei tehnici învățate sau experimentate. Iar omul creează cultura, este creator, este dotat cu *enérgeia,* în măsura în care trece dincolo de ceea ce a învățat, de ceea ce a cîștigat prin experiență, prin cele două izvoare ale învățării, anume prin studiu și prin experiență, prin *mathesis* și prin *empeiria.*

Aceste forme de activitate – știm de la G. Vico deja – sînt limbajul, arta, religia și mitul, știința și filozofia. Această sumă de forme este ceea ce numim cultură, în măsura în care aceste forme sînt realizate în istorie, ca produse ale activității creatoare a omului. Activitatea creatoare ea însăși este o activitate liberă, în sensul tot filozofic al cuvîntului *liber*, adică o activitate al cărei obiect este infinit. Deci, înseamnă că formele culturii sînt nesfîrșite, că nu avem dinainte o anumită misiune, un obiect de realizat pe care îl putem termina, după care să putem spune că am încheiat cultura; dimpotrivă, obiectul este infinit și se dezvoltă el însuși prin această activitate, crește și, cu fiecare problemă pe care o

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

oporto[667] (Banat, Muntenia), *otonel, ovis* (Argeș), *pamid* (Olt), *parmac* (Oltenia), *păsărească* (Moldova), *perlă*[668] (Transilvania), *pino(t)*[669], *pinot gris*[670] (Transilvania), *pinot noir*[671] (Transilvania), *plăvaie* și *plăvai*[672] (Basarabia, Moldova), *porto*[673] (Banat), *porter*[674] (= *porto*; Muntenia), *rară neagră*[675] (Basarabia, Moldova), *razachie, ri(e)sling*[676], *ri(e)sling italian*[677], *ri(e)sling de Rin, rizling* (Moldova), *rislinger*[678] (Hunedoara), *roșioară*[679] (Oltenia), *roșior* (Oltenia), *rujiță*[680], *saperavi*[681] (Basarabia), *sască* (Transilvania), *serecsia neagră*[682] (Basarabia), *silvaner* (Banat), *silvaner verde*[683] (Transilvania), *sovinion*[684], *sovinion blanc*[685] (Transilvania), *stliniger* și *steininger*[686] (Bistrița), *șasla*[687] (Moldova), *șiler*[688] și *șîler*[689] (Timiș), *tămîioasă*[690] (Muntenia), *tămîios*[691] (Muntenia), *tămîită* (Muntenia), *tigvă* (Tulcea), *tocai*[692] (Transilvania), *traminer*[693], *țirțir* (Moldova), *vinos*[694] (Argeș, Dolj), *zghihară* (și: *ghihară, ghihoară*; Vaslui).

6.5. Sintagme în care denumirea varietății de struguri este urmată de un adjectiv care arată culoarea sau o altă calitate a vinului: *aligote alb, bordo alb,*

---

667 TUDOSIE, V., 30.
668 BVT, 84.
669 FME, III, 566; Pg. A, 173; CARTEA, 35.
670 BVT, 177.
671 BVT, 179; CARTEA, 69.
672 CARTEA, 24.
673 I. VĂCĂRESCUL, P., 261; NEAMȚU, T., 209; CARTEA, 123.
674 I. VĂCĂRESCUL, P., 261.
675 CARTEA, 24.
676 UV, 26; TIP, 116; BVT, 74; DLR; CARTEA, 35.
677 BVT, 176; TUDOSIE, V., 30; CARTEA, 25.
678 H/XVII, 61^{v}.
679 TUDOSIE, V., 30.
680 UV, 26.
681 NEAMȚU, T., 105; CARTEA, 69.
682 CARTEA, 69.
683 BVT, 178.
684 CARTEA, 35.
685 BVT, 177.
686 *Ibidem*, 77, 178.
687 UV, 26.
688 H/XVIII, 70^{v} („semiroșiu").
689 H/XVIII, 242^{r} („roșcat").
690 H/IV, 318^{r}; H/VII, 83; H/XII, 92^{r}; DDRF; BREZ., V., 65; DU; CADE; FME. III, 566; DM; DEX; MDE^{2}; DLR; CARTEA; 24, 25.
691 COSTINESCU, 127; H/I, 84^{r}, 284^{r}; H/II, 98^{v}; H/III, 101^{v}; H/VI, 80^{r}; H/VII, 131^{r}; H/VIII$_{1}$, 348^{v}; H/X, 106^{v}; H/XII, 19^{v}, 132^{r}, 136^{r}, 169^{v}, 202^{v},. 237^{r}; H/XIII, 324^{v}, 335^{r}; BARCIANU; DU; DM; DLR.
692 I. VĂCĂRESCUL, P., 261; H/XVIII, 71^{r} („vinul stors din boabe zbîrcite"); NEGRUZZI, S., II, 29; FME, III, 566.
693 CARTEA, 36.
694 H/XV, 263^{v}.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

bordo negru, bordon roşu[695] (Transilvania), *busuioc auriu* (Moldova), *busuioc roş*[696] (Moldova), *cabernet negru* (Muntenia), *chişmiş moldovenesc*[697] (Basarabia), *cabasma alb*[698] şi *cabasma negru*[699] (Basarabia), *leanca superprima*[700] (Transilvania), *merlot negru* (Muntenia), *muscat alb*[701] (Moldova, Basarabia), *muscat basarabean*[702] (Basarabia), *muscat moldovenesc*[703] (Basarabia, Moldova), *oporto roşu* (Transilvania), *otonel alb, pinot alb* (Muntenia), *şasla albă* (Moldova), *şasla roz* (Moldova), *şiler roşu* (Transilvania), *tămîioasă alb*[704] (Iaşi), *tămîioasă roş*[705] (Iaşi), *tămîios alb, traminer roz*[706], *vinoasă albă*[707] (Transilvania).

6.6. Sintagme formate din denumirea varietăţii de struguri + locul de proveniență a acesteia (substantiv propriu precedat de o prepoziţie): *aligote de Iaşi* (Moldova), *ardeleancă de Tîrnave* (Transilvania), *bastardo de Maharaci*[708] (Basarabia), *busuioacă de Bohotin* (Vaslui), *cabernet de la Miniş*[709] (Arad), *cabernet din Sîmbureşti*[710] (Olt), *fetească de Cotnari, fetească de Huşi, fetească de Tohani* (Prahova), *grasă de Cotnari, muscat de Basarabia*[711] (Basarabia), *muscat de Ialoveni*[712] (Basarabia), *muscat de Transilvania* şi *muscatul Transilvaniei*[713] (Transilvania), *negru-vîrtos de Oreviţa*[714] (Mehedinţi), *oporto de Banat* (Timiş), *perlă de Mirăslău*[715] (Transilvania), *perlă de Tîrnave*[716] (Transilvania), *perlă de Transilvania* (Transilvania), *pinot de Iaşi* (Moldova), *pinot noir de la Corcova*[717] (Mehedinţi), *plăvaie de Moldova* (Moldova), *razachie de Dobrogea* (Dobrogea), *ri(e)sling de Şegarcea* (Dolj), *roşioară de*

695 PC.
696 H/VIII$_2$, 89^v.
697 NEAMŢU, T., 105.
698 *Ibidem*, 205.
699 *Ibidem*, 206.
700 „Tribuna", 1889, nr. 121, p. 483.
701 NEAMŢU, T., 105; CARTEA, 24.
702 CARTEA, 24.
703 NEAMŢU, T., 209.
704 H/VIII$_2$, 89^v.
705 *Ibidem*.
706 BVT, 176; CARTEA, 24.
707 BVT, 77.
708 NEAMŢU, T. 105.
709 TIP, 145.
710 *Ibidem*, 88.
711 CARTEA, 23.
712 *Ibidem*.
713 BVT, 78.
714 DU.
715 BVT, 84.
716 *Ibidem*, 178.
717 TIP, 88.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

Oltenia (Oltenia), *roșioară de Șegarcea* (Dolj), *roșior de Oltenia*[718] (Oltenia), *roșior de Șegarcea* (Dolj), *tămîioasă de Ardeal* (Transilvania), *tămîioasă de Cotnari* (Iași), *tămîioasă de Moldova* (Moldova), *traminer de Tîrnave*[719] (Transilvania), *verde de Cotnari* (Iași), *zghihară de Huși*[720] (Moldova; și: *ghihar de Huși, ghihară de Huși, zghihară de la Huși;* Vaslui).

6.7. Denumiri de la varietăți de struguri hibride (producători direcți). Trebuie făcută precizarea că numele care provin de la aceste soiuri, în regiunile viticole importante (*Cotnari, Huși, Odobești, Panciu, Șegarcea, Tîrnave* etc.), sînt considerate ca fiind proprii „vinurilor rele". În aceste condiții, numai în localitățile neviticole ele denumesc varietăți de „vin bun". În rest, au sensul de „vin rău", deși, la nivelul graiurilor populare, au o circulație din ce în ce mai mare și nu au totdeauna acest înțeles[721]. Aceste denumiri pot fi termeni simpli și sintagme (*vin* + numele varietății de struguri), după care, uneori, urmează determinări: (*vin*) *american* (și: *americană, american alb, americană albă*), *căpșună* (și *vin de căpșună*; Moldova), *cudercă* (și *vin de cudercă*; Moldova), *delavară* (și: *delvară, delvar, vin de delvară, vin de delvar, delvar roz, delvar(ă) alb(ă)*, *fleur* („alb", din *fleură*; Botoșani, Erbiceni – Iași, Ghermănești – Vaslui), *frag* și *fragă* (și: *vin frag, vin de fragă, fragă albă, fragă neagră*; Moldova), *gaiard* și *gaiardă* (*vin de gaiard, vin de gaiardă*; Moldova), *gamă* (Oltenia), (*vin*) *hibrid* (Moldova) și *vin de hibrizi* (Vrancea), *leondon* (și *leondon alb*; Movileni – Iași), *noah, noham* și *nohan* (Moldova), *novă* (Oltenia, Transilvania), (*vin*) *otel* (Oltenia), *premăn*[722] (Lăpușna – Basarabia), *premău*[723] (Soroca – Basarabia), *premoi*[724] (Basarabia), *prinoi*[725] (Plugari – Iași), (*vin*) *producător, puterea ursului* (= negru-vîrtos; Moldova), *teras*[726] (și: *terasă, teraz*[727], *terază, tiras, tirasă, terasă albă, terasă neagră*), *vînzoi*[728] (= *vin negru;* Basarabia), *zaibăr*[729] (și: *zaibără, zaibur, zaibură*).

---

[718] RHV, 1972, nr. 4, 35.
[719] TIP, 145.
[720] TUDOSIE, V., 30.
[721] Pentru unele amănunte și precizări, vezi Ion Nuță, *Denumiri pentru noțiunea de „vin rău" în limba română*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", tomul XXVI, 1977 – 1978, p. 141 – 164.
[722] IZV., 1935, nr. 11 – 12, 415.
[723] IZV., 1938, nr. 6, 227.
[724] ȘEZ., 1929, nr. 8 – 10, 103.
[725] NALR. Mold. Bucov., pct. 542.
[726] TDG. Dobrogea, 308; NALR. Olt., IV, h. 673.
[727] ALR s. n., I, h. 240/192.
[728] ALM. TD, II/II, p. 129.
[729] IZV., 1938, nr. 6, 227.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

7. Împrumuturi

Împrumuturile apar cu totul izolat și sînt puțin răspîndite la nivelul graiurilor populare: *asu, osu* și *vin osu* (scris și *aszu*[730]; < magh. *aszu* < germ. *Ausbruch* 'vin de primă calitate'; provine din vinificarea strugurilor negri, în special *cadarca*, „ce au fost lăsați să sufere o supracoacere"; Transilvania; vezi și denumirea maghiară *aszu máslàs*[731], „din vin roșu vechi adăugat la pielițele rămase de la fermentarea vinului *aszu*"), *egri bicavér*[732] (< magh. *egri bikavér* 'sînge de taur'; Transilvania), *goher* și *goher alb*[733] (< germ. *goher*; Transilvania), *heres*[734] (< sp. *jerez* < *Jerez de la Frontera*, vechi oraș în sudul Spaniei; Basarabia), *lacrima Cristi*[735] (< it. *lacrima Christi*, un fel de vin busuioc, din viile de la poalele Vezuviului; Muntenia), *madeiră*[736] și *vin de Madeira* (< *Madeira*, insulă portugheză în Oceanul Atlantic; cf. port. *madeira* 'pădure'; Basarabia, Muntenia), *marsală*[737] (< it. *Marsala*, oraș în Sicilia; Basarabia), *mozelă* (de la *Moselle* sau *Mosel*, rîu din vestul Europei – Franța, Luxemburg, Germania –, în zona căruia, mai ales pe teritoriul Germaniei, în așezări vecine Rinului, se întîlnesc podgorii renumite; Muntenia), *plebanoș*[738] și *plebanos*[739] (< magh. *plébános* 'preot catolic'; vin aromat, alcoolic, obținut dintr-o combinație de furmint, grasă și muscat otonel, atestat în urmă cu aproximativ 150 de ani; preparat inițial, probabil, de niște preoți sau într-un lăcaș bisericesc; Alba), *pomar* și *pomard* (< fr. *pommard* 'vin de Burgundia'; Muntenia, Cotnari – Iași, Odobești – Vrancea), *rampaș*[740] (< magh. *rámpás* 'must spumos'; DLR trimite la germ. *Rempes* 'poșircă'; vinul care nu s-a limpezit încă, tulburel; Transilvania), *rideshaim*[741] (< germ. *Rüdesheim*, numele unui oraș din Germania, situat pe Rin, cu vii care produc un vin renumit; Transilvania), *rojamal*[742] și *rojomal*[743] (< magh. *Rozsamáli*; Alba), *rótspon* (< germ. *Rotspon* 'vin roșu'; Transilvania), *samatoc*[744] (< bg. *samatok* 'suc de

730 UV, 24.
731 *Ibidem*, 25.
732 „Tribuna", 1889, nr. 121, p. 483.
733 BVT, 77.
734 CARTEA, 134 – 135.
735 SCRIBAN, D.; DN[3].
736 CARTEA, 129.
737 *Ibidem*, 141.
738 BVT, 74, 77, 178.
739 *Ibidem*, 84.
740 ALR I, 1718/49; DLR.
741 FDA, II, 27.
742 BVT, 77.
743 *Ibidem*.
744 H/V, 16[r] („cel fiert fără comină"), 81[v] („vinul cel fără comină și limpede"), 208[r] („vin limpede, cînd se trage din comină înainte de a începe să fiarbă"), 482[v] („cel ce se pune singur", nu la un loc cu tescovina); H/IX, 121[r] („vinul cel alb"), 124[r] („vin alb"), PLOPȘOR,

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

critică, această acceptare a modelelor străine, mai ales franceze, fără o diferențiere a valorilor, a nivelului de cultură. Este de ajuns ca cineva să scrie în Franța, chiar dacă nu e francez, chiar dacă, de exemplu, e bulgar și publică în Franța, ca să fie considerat în România ca un mare maestru, pe cînd el, săracul, deseori, e un biet om care încearcă să spună și el cîte ceva și într-o formă destul de superficială. În România și, în parte, și în alte țări există acest complex de inferioritate (deci, „Dacă e francez trebuie să fie și bun sau dacă scrie în franțuzește, trebuie să fie măsura tuturor lucrurilor!"). O cultură matură pretinde la fiecare pas să fie ea însăși măsura lucrurilor, ceea ce nu înseamnă că trebuie să respingem orice altă formă de cultură, dar trebuie să cumpănim lucrurile și să nu facem numai ceea ce se face altundeva, fiindcă se face altundeva și, în consecință, trebuie să fie, fără îndoială, ceva important, care trebuie neapărat urmat. În lingvistică, de exemplu, la un moment dat a apărut o încercare numită *glotofonologie*, cu totul absurdă; se-nțelege că și în România, ca și în alte țări, în acest sens încă neajunse la maturitate în domeniul lingvisticii, s-a introdus glotofonologia, probabil după principiul „Să avem și noi faliții noștri!". Nu, nu vrem să avem faliții noștri! Noi trebuie să recunoaștem că aicea sînt faliți, sînt falimentari și să spunem, pur și simplu: „Nu facem acest lucru, fiindcă e vorba de un faliment al rațiunii, și nu de ceva rațional, de cultură serioasă și solidă!".

Tot ce-am spus pînă acuma se referă la c u l t u r a u n i v e r s a l ă și pe plan universal, adică, în parte, la cultura care ar fi o cultură pentru toată omenirea, ceea ce cultura este numai ca aspirație și ca ideal, ca normă, pe cînd cultura reală, cultura concretă este totdeauna și în mod necesar c u l t u r ă î n i s t o r i e. Și cultura este, fără îndoială, creativitate obiectivată, însă, în același timp, este obiectivarea creativității omului istoric, ceea ce înseamnă că se face într-o anumită comunitate și într-o epocă determinată de o situație determinată. Aceasta implică, cum spuneam, o multiplicitate a tradițiilor pe care le găsim în universal și implică, ca normă pentru fiecare cultură determinată istoricește, respectul pentru alte tradiții, pentru alte culturi.

Și, dacă-mi permiteți, m-aș referi la experiența mea personală, la descoperirea mea din Italia, care a fost un fel de conversiune, cel puțin cu privire la respectul tradițiilor altora și la universalitatea culturii. Această experiență a fost destul de dureroasă la început. Eu plecasem din România foarte tînăr și, în România, cel puțin pe vremea aceea, noi eram cei mai „dihai" din toată lumea asta și din toate părțile răsăritene ale Europei, noi aveam un fel de tovărășii, la același nivel, numai cu Franța sau cu alte țări de cultură majoră, pe cînd vecinii noștri nu aveau nimica. Întrebam: Dar ungurii? Ungurii nu, n-au nimica! Dar ucrainenii au ceva? Nu! Și bulgarii au ceva, sau sîrbii au ceva? Nu! Deci credeam așa, că ceilalți nu aveau nimic bun. Și deodată am descoperit în Italia că aveau și au și ungurii o cultură foarte importantă și o tradiție foarte serioasă,

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

acestuia. Ultimele sînt date după soiuri de struguri. Majoritatea dintre actualele nume, care se întîlnesc pe etichetele sticlelor de vin, par adesea bizare, uneori chiar contrare normelor limbii, avînd doar rolul de publicitate.

8.4. Trebuie să amintim că o bună parte din materialul lexical al acestei lucrări nu este înregistrat de nici un dicționar al limbii române, deși multe cuvinte și sintagme sînt cunoscute de marea majoritate a vorbitorilor. Mai de neînțeles rămîne însă faptul că acestea nu apar nici în seria nouă a *Dicționarului limbii române*, cu toate că un număr apreciabil dintre ele sînt atestate în volume care figurează în bibliografia obligatorie a lucrării menționate.

BIBLIOGRAFIE

AGÎRBICEANU, A. = Ion Agîrbiceanu, *Arhanghelii*, București, Editura pentru Literatură și Artă, 1956.

ALA = „Adevărul literar și artistic", București, 1920 ș.u.

ALBINEȚ, M. = I. F. Sobernheim, *Macroviotica sau regule pentru păstrarea sănătății și prelungirea vieței*, alcătuită în limba ghermană de..., iar pe cea românească tradusă de Ioan T. Albineț..., Iești, Tipografia Albinei, 1838.

ALECSANDRI, O. P. = Vasile Alecsandri, *Opere complete. Proză*, București, „Minerva", 1910.

ALECSANDRI, T. = Vasile Alecsandri, *Opere complete. Teatru*, vol. I–IV, București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1875.

ALEXI, W. = Theochar Alexi, *Rumänisch–deutsches Wörterbuch. Zweite verbesserte und vervollständigte Auflage*, 1906.

ALM = *Atlasul lingvistic moldovenesc*, vol. I/I, I/II, II/I, II/II, Chișinău, „Cartea Moldovenească", 1968–1973.

ALM. TD. = *Texte dialectale*, vol. I/I, II; II/I, II; III/I, II, Chișinău, „Știința", 1969–1987.

ALR I = *Atlasul lingvistic român*. Partea I. Material nepublicat.

ALR II = *Atlasul lingvistic român*. Partea a II-a. Material nepublicat.

ALR s.n. I = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, vol. I, București, 1956.

ALRM s.n. I = *Micul atlas lingvistic român*, serie nouă, vol. I, București, 1956.

AMZULESCU, C. = Al. I. Amzulescu, *Cîntecul epic eroic*. Tipologie și corpus de texte poetice, București, Editura Academiei, 1881.

ANGHEL, Pr. = D. Anghel, *Opere complete. Proză*, București, Editura „Cartea Românească", 1924.

ANT. LIT. POP. I = *Antologie de literatură populară*, I, *Poezia*, București, Editura Academiei, 1953.

ARH. HURMUZ. = Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente*, Arhiva Hurmuzaki, Arhivele Statului, București, doc. nr. 158, 1848.

ARH. OLT. I ș.u. = „Arhivele Olteniei", Craiova, an I (1922) ș.u.

ARISTIA, PLUT. = C. Aristia, *Plutarh*. Parallela sau vițele bărbaților illuștri, tradus din elenește de..., tomul I, București, 1857.

A. ROM. = „Albina românească", Iești, Tipografia Albinei, 1829–1850.

AT = P. S. Aurelian, *Terra nostra*. Schițe economice asupra României, București, 1875.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

poate aplica și ca instrument de emancipare. Chiar și o știință oarecare dintre științele numite „exacte" poate fi totodată știință la nivelul cel mai înalt, dar se poate aplica și la problemele stringente ale unei comunități. Mă gîndeam, de exemplu, la Japonia – datorită experienței mele trăite acolo, – unde s-a dezvoltat extraordinar biochimia, din punct de vedere științific, însă, în același timp, această biochimie a fost aplicată la problemele alimentării poporului japonez, la extragerea alimentelor din alge marine, în general din mare, ceea ce mi s-a părut demn de admirat.

Pentru România este vorba de a-și regăsi tradiția și de a relua aceste contacte, în măsura în care tradiția este întreruptă. În sensul acesta am înțeles și tema generală a ciclului „Tradiție și europenism în cultura românească", inițiat de Institutul de Filologie Română „A. Philippide" în colaborare cu Radioteleviziunea ieșeană, în acest sens de reluare a tradiției care era deja o tradiție europeană, dar care trebuie făcută mai europeană și mai critică, recunoscînd, printre altele, care sînt adevăratele centre critice din Europa (și cele mai critice, cu mai multă conștiință critică în Europa sînt Anglia și Italia). O legătură, un contact cu cultura engleză și cu cultura italiană i-ar face poate pe români mai sceptici, și poate mai puțin admiratori ai propriei lor conștiințe personale.

Eu sînt și moldovean de dincolo de Prut și deci mă interesează și situația culturii din partea cealaltă. Despre moldoveni s-a spus că fac literatură, poezie patriotică, un fel de poezie depășită, că nu sînt destul de moderni și că nu sînt cosmopoliți, confundîndu-se, între altele, cosmopolitismul cu universalitatea. Cu dreptate însă, intelectualii moldoveni și-au făcut datoria către poporul lor, către comunitatea lor și s-a vădit în ultimii ani că acolo au fost și sînt conștiința națiunii.

Acești poeți au scris cu pasiune despre limbă, de exemplu. Spunea cineva odată: „Cum poți să iubești limba, cum poți să faci dragoste cu o abstracție?" – se întreba chiar Croce. Însă aici nu e vorba de o abstracție. Este vorba, în acest caz, de ființa însăși a națiunii de dincolo de Prut, care se arată, se vădește în limbă. De aceea, fără îndoială, poeții au cîntat limba; fiindcă înțelegeau să-și cînte ființa proprie, cîntînd limba. Poezia nu e poezie prin tema externă, ci este poezie prin universalitatea care se creează în poemul individual. Această ființă a lor, a poeților, e și ființa poporului românesc de dincolo de Prut.

Cum s-ar putea pretinde ca acești poeți să nu cînte poporul și să nu arate că se găsesc într-un moment agonic, în sensul etimologic, adică într-un moment de luptă pe viață și pe moarte? Și dacă acesta este sentimentul care i-a dominat și dacă au universalizat acest sentiment trebuie să-i prețuim, să înțelegem că așa trebuie să facă și că au făcut bine cît și cum au făcut.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

CDER = Alejandro Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, fasc. I–VI, Biblioteca filológica, Universidad de la Laguna, 1958–1961.

CF = I.-Aurel Candrea, *Folklorul medical român comparat*. Privire generală. Medicina magică, București, Casa Școalelor, 1944.

CGl. = Petre Coman, *Glosar dialectal*, București, 1936.

CGr. I–II = Lucian Costin, *Graiul bănățean*, I, Timișoara, 1926; II, Turnu-Severin, 1934.

CIHAC, I–II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, vol. I–II, București, 1870–1879.

COMȘA, N. Z. = D. Comșa, *Nana Zamfira*. Îndrumări din economia casnică și grădinărit, Sibiu, 1929.

CORCEA, B. = Avram Corcea, *Balade populare*, culese de..., Caransebeș, 1889.

COSTINESCU = Ion Costinescu, *Vocabular româno–francescu*, București, 1870.

COTEA = Cotea D. V., *Studiul principalelor tipuri de vinuri în podgoriile Moldovei, cu privire specială la standardizarea lor*. Teză de doctorat, 1965.

COTEA, S. = Cotea D. V., *Studiul vinurilor din podgoria Cotnari în vederea tipizării lor*, „Grădina, via și livada", nr. 12, 1965.

COTEA, V. = Cotea D. V., *În legătură cu standardizarea vinurilor*, „Revista de horticultură și viticultură", nr. 3, 1969.

DA = *Dicționarul limbii române*, publicat de Academia Română, București, 1913 ș.u.

H. DAICOVICIU, D. = Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, București, Editura Științifică, 1965.

DAMÉ, T_2 = Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain–français*, V, *La terminologie et le lexique de l'économie domestique*, București, 1900.

DC = Vasile Bianu și Ioan Glăvan, *Doctorul de casă sau dicționarul sănătății*, ediția a II-a, Cluj, 1929.

DD = V. Drăghici, *Doctorul și iconomul casnic sau Rețeti pentru tot soiul de boali omenești*, Iași, 1958.

DDRF = Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain–français*, I–IV, București, 1893–1895.

DER = *Dicționar enciclopedic român*, I–IV, București, 1962–1966.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975.

DI = Manuil Drăghici, *Iconomia rurală și dumesnică, sau învățătura pentru lucrarea pământului și îmbunătățirea gospodăriei de cîmp și de casă*, Iești, 1834.

DIACONU, Vr. = Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei*. Etnografie. Folclor. Dialectologie, București, 1930.

DICȚIONAR = *Dicționar dialectal* (cuvinte, sensuri, forme), vol. I–V, Chișinău, 1985–1986.

DIV = N. R. Danielescu, *Importanța viilor în antichitate și în zilele noastre. Întinderea și productivitatea viilor din România. Periclitarea viticulturii prin invazia filoxerei*, „Economia rurală", an. V, septembrie 1884, p. 397–401.

DLR = *Dicționarul limbii române*, București, 1966 ș.u.

DM = *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

Fără îndoială, putem deosebi trei tipuri de unități:

1. o unitate pur lingvistică, o unitate de limbă;

2. o unitate națională care nu este numai unitate de limbă, ci implică și o unitate de tradiții culturale, de obiceiuri, de datini, de istorie comună;

3. o unitate politică, adică unitatea unui stat.

Dacă ne gîndim bine, vedem și putem arăta că aceste unități sînt chiar ordonate în această succesiune, adică mai întîi unitatea lingvistică care e baza unității naționale și expresia unității naționale și apoi unitatea națională care e baza și expresia unității politice. Deci, în fond, se începe oricum cu limba, cu limbajul. L i m b a e s t e f a c t o r u l c o n s t i t u t i v a l n a ț i u n i i ș i, d e c i, ș i a l s t a t u l u i. Nu sînt cuvintele mele aceste cuvinte, ci sînt – fără îndoială că dumneavoastră le-ați recunoscut – cuvintele pe care le întrebuințează Aristotel la începutul *Politicii,* acolo unde omul este definit prin limbaj, ca acea ființă care posedă limbaj, care posedă *logos* și nu numai *voce* și care, posedînd logos, – prin *logos* se înțelege, evident, limbaj, fiindcă acest logos se opune tocmai vocii pe care o au și animalele –, posedînd limbaj, are posibilitatea de a-și manifesta conștiința morală, de a deosebi între bine și rău, între drept și nedrept și, deci, de a se manifesta ca *zoón politikón,* în sensul propriu al cuvîntului. Dat fiind că această capacitate de a distinge între bine și rău, între drept și nedrept este trăsătura caracteristică, comună tuturor ființelor umane – zice Aristotel – ea este și fundamentul asociației în familie și în *polis* (în stat).

Ce vrea să spună Aristotel prin aceasta, zicînd că limbajul este fundamentul asociației în familie și în stat? Vrea să spună că l i m b a j u l e s t e m a n i f e s t a r e a m o d u l u i d e a f i al omului, adică manifestarea alterității omului, a faptului că omul este un subiect între subiecte, care recunoaște posibilitatea altor subiecte de a conviețui cu el, manifestîndu-și prin limbaj – ca să zicem așa – conținutul propriei sale conștiințe în afara sa, deschizînd conștiința spre alții, ca alții să accepte, să adopte conținuturile de conștiință și să le înțeleagă. Aceste conținuturi de conștiință însă, tocmai prin această dimensiune a alterității, a faptului că a fi om înseamnă a fi unul cu alții, tocmai prin aceasta, aceste conținuturi de conștiință sînt, la origine deja, comune și se înțeleg drept comune, nu ca fapte subiective, ca fapte particulare, numai ca ale unei persoane. Cînd vorbesc cu cineva înțeleg că vorbim de același lucru și că numim aceleași lucruri cu aceleași cuvinte și, deci, că aceste semnificații sînt comune, nu sînt numai ale mele, sînt și ale lui. Ba, chiar mai mult, cînd creăm cuvinte noi, le creăm într-o limbă și intuim că vor fi înțelese de ceilalți ca existînd deja sau ca și cum ar exista deja în limbă. Filozoful american J. Dewey zice că referința limbajului (limbajul se referă la lucruri, fără îndoială), că prima referință a limbajului este referința la alții, la alți vorbitori, prin care se stabilește

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

comunicarea, prin care comunicarea şi referinţa obiectivă devin într-adevăr obiective, altfel spus, referinţa n-ar fi obiectivă dacă nu s-ar manifesta pentru alţii. Tot aşa zice Heidegger: se comunică ceva, ceea ce înseamnă că cei care comunică între ei au deja ceva comun care se arată, se vădeşte în a vorbi unul cu altul; adică această dimensiune a alterităţii ar fi un întreg, ar fi o fiinţă umană, dar nu închisă în ea însăşi, ci o fiinţă deschisă, o conştiinţă deschisă spre alte conştiinţe. De altfel, această identitate a omului ca fiinţă care vorbeşte există şi acolo unde găsim intuiţiile primare cu privire la realitate, la univers şi la umanitate, adică în limbi. În multe limbi, sînt socotiţi şi numiţi „vorbitori" numai cei care *vorbesc* limba respectivă, adică numai cei care *ştiu să vorbească*, iar cei care *nu vorbesc* limba sînt „nevorbitorii", sînt „muţii", cei care *bolborosesc*, sînt „barbarii". În greceşte, de exemplu, animalele sînt numite şi ca *áloga*, adică „fiinţele care nu vorbesc"; cei care vorbesc sînt oamenii şi, se înţelege, cei care vorbesc mai întîi greceşte; ceilalţi, cei care nu vorbesc ca lumea sînt cei care *bolborosesc*, sînt „barbarii".

Este indiferent dacă *nemţi*, forma întrebuinţată pentru germani de către slavi, este o etimologie populară (o raportăm la cuvîntul pentru „mut"), fiindcă *nemţi* înseamnă astăzi şi „mut" şi deci chiar dacă – cum e foarte probabil – nu vine de la cuvîntul slav, ci de la numele unui trib celtic *nemetoi*, totuşi faptul însuşi că acest cuvînt a fost apropiat de cuvîntul care înseamnă „mut" şi s-a confundat cu acest cuvînt ne arată din nou acelaşi lucru; deci oamenii care vorbesc şi care vorbesc o anumită limbă sînt de fapt *vorbitorii*, ceilalţi sînt *muţii*, sînt cei care nu ştiu această limbă. Însă vedem că în toate aceste cazuri, şi lucrul este remarcabil şi are înţelesul lui profund, nu e vorba de limbaj în general, ci e vorba totdeauna de o limbă. În realitate, pentru conştiinţa de limbă care are toate drepturile ei, limbajul este identificat cu o limbă anumită, cu limba naţională sau, să-i zicem, cu limba istorică a vorbitorilor. Şi, cînd se spune despre aceşti vorbitori că sînt oameni, cum se spune, de exemplu, în limbile bantu, se spune, în realitate, tocmai că *bantu* înseamnă „oamenii" pur şi simplu, ceilalţi sînt „neoamenii". Se face deci această identificare între limbaj în general şi o limbă, ceea ce înseamnă nu numai că limbajul – ceea ce ştim cu toţii – se prezintă în mod necesar sub formă de limbă, ci că fiecare din aceste limbi este pentru vorbitorii ei şi pentru vorbitori, în general, limbajul pur şi simplu, modul în care această comunitate a interpretat lumea şi o oferă ca lume universală tuturor celorlalte comunităţi.

Se povestesc anecdote în cursurile de lingvistică, mai ales pentru începători, ca să li se arate această varietate a limbilor şi aşa-zisul caracter arbitrar al diferenţelor dintre limbi; de exemplu, se povesteşte o anecdotă pe care o foloseşte marele lingvist german Hugo Schuchardt (mare romanist), anume următoarea: Schuchardt e într-o cîrciumă. Vorbeşte cu un ţăran italian. Ţăranul

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

italian știe că Schuchardt cunoaște foarte multe limbi și îl întreabă: – „Cum se numește aceasta (un pahar) în cutare limbă?" Schuchardt îi spune: „Se numește așa în limba germană, se numește așa în limba franceză, se numește așa în limba ungară" (pe care Schuchardt o cunoștea), poate și în limba română. Țăranul zîmbește și zice: „S-o fi numind așa în toate limbile astea pe care le cunoașteți Dv., „Ma quello che è, è un bicchiere" („Însă ceea ce este, este un pahar") adică, cum am spune noi în limba română: „Este ceea ce îl *numim noi* în limba română". Deci se înțelege de către noi, lingviștii, mai ales cînd nu sîntem în același timp filozofi ai limbajului și nu trecem dincolo de anecdotă, se înțelege că celelalte limbi, limbile străine, pentru vorbitorul naiv, sînt numai nomenclaturi, mai mult sau mai puțin arbitrare, și că limba adevărată, limba care corespunde esenței lucrurilor este limba proprie, națională.

Aceste anecdote au totuși un sens mai profund, adică dovedesc faptul că fiecare vorbitor înțelege limba ca limbaj în general, ca limbă universală, înțelege că este lumea așa cum poate fi concepută și înțeleasă de om și că este ordonarea lumii, transformarea lumii într-un cosmos ordonat, așa cum această transformare a lumii e oferită umanității în general de către o comunitate. Adică, mai întîi, lumea mea este lumea pe care mi-o dă limba mea, limba română, și apoi putem vorbi despre lucruri și analiza lucrurile și, eventual, le putem și numi altfel. Însă lumea noastră primară este această lume pe care ne-o dă limba română. Iar faptul că vorbitorii altor limbi înțeleg același lucru nu înseamnă deloc că ei nu au dreptate. Fiecare dintre limbi este o perspectivă asupra universului întreg și este modul în care acest univers este ordonat, înțeles nu numai pentru această comunitate, ci pentru toată lumea. Aș spune că lumea pe care a ordonat-o limba română este lumea pe care comunitatea română o oferă ca model universal de lume tuturor celorlalte comunități actuale și viitoare.

Aceasta înseamnă că dimensiunea politică a limbajului, această asociație, acest fundament al asociației în *polis* se prezintă mai întîi într-o limbă, să zicem într-o limbă pe care o putem numi *limbă istorică,* fiindcă acea limbă a devenit, s-a format în istorie și este recunoscută în istorie de către proprii ei vorbitori și de către vorbitorii altor limbi, prin faptul că e numită printr-un nume propriu, printr-un adjectiv propriu (și adjectivele pot fi proprii), de exemplu limba *română,* limba *franceză,* limba *engleză* ș.a.m.d.

Mai întîi, această limbă este baza convietuirii, prin această limbă atribuim alteritatea noastră, faptul că noi sîntem subiecte deschise și altor subiecte și avem – ca să spunem așa – o sferă de alteritate cu anumite limbi. Sf. Augustin observa că omul ar prefera să conviețuiască cu cîinele lui mai curînd decît cu cineva cu care nu se înțelege fiindcă vorbește altă limbă; fiind el om foarte pătimaș și deși cunoscător de multe limbi, însă ăsta e felul lui de a se exprima: „Mai bine cu cîinele decît cu cineva care vorbește altă limbă pe care eu nu o înțeleg".

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

În acelaşi sens, Sf. Toma, traducînd termenul *politikón* al lui Aristotel prin *politicum et sociale*, zice, între altele, că tocmai prin limbă şi printr-o anumită limbă se stabileşte convieţuirea şi că cei care vorbesc limbi diferite *non possunt bene convivere ad dicens* („nu pot convieţui bine").

Deci, constatăm, mai întîi, această alteritate în această sferă a limbii istorice.

Însă, pe de altă parte, limbajul este şi o activitate permanent creatoare, şi individul creează; această creaţie trece la alţi vorbitori şi se formează limba istorică. Şi, este un fapt originar în limbă, că se formează sfere de alterităţi, sfere noi de alterităţi, şi, deci, fiecare individ trăieşte într-o serie de sfere de alteritate, mai întîi în familia lui (chiar şi cu privire la limbă), apoi în sfere din ce în ce mai largi, pînă la această sferă a limbii istorice.

Fără îndoială, limba istorică se prezintă obiectiv cu această varietate. Însă faptul mai important aicea, şi faptul remarcabil, este că atunci cînd există această idee de identitate sau această intenţie a identităţii cu ceilalţi care vorbesc, în parte altfel, toţi se constituie într-o comunitate; chiar dacă aceasta ţine de state diferite, se formează o limbă comună, pe deasupra faptelor de varietate, de diferenţiere.

Să vedem ce înseamnă l i m b ă c o m u n ă şi de ce există limbă comună? Deşi ne-am putea înţelege pînă la un anumit punct şi fără o limbă comună, dacă limba istorică nu prezintă o varietate prea mare, cum nu prezintă, de exemplu, dialectul nostru dacoromân, care se înţelege, chiar la nivelul varietăţii, aproape fără nici o greutate, de la Soroca pînă la Timişoara şi Maramureş! Deci, de ce o limbă comună? Fiindcă tocmai această alteritate superioară este alteritatea care – să zicem aşa – învinge mereu alterităţile minore, alterităţile locale, pentru că fiecare vorbitor nu este mărginit la un singur „cerc de alteritate", ci fiecare vorbitor înţelege să vorbească într-o sferă de alteritate majoră şi despre toate treburile care interesează această alteritate, în această sferă de alteritate majoră; fiecare înţelege că trebuie să vorbească şi o limbă care să corespundă acestei comunităţi majore, comunităţii limbii istorice. Interesant aicea, din punct de vedere teoretic, este tocmai faptul că o limbă comună, chiar dacă nu ajunge a fi comună de la început pentru toată comunitatea limbii istorice, e propusă pentru toată comunitatea limbii istorice şi se înţelege că tinde să coincidă cu această comunitate a limbii istorice. Deci, cînd printr-un proces istoric se formează o limbă comună grecească, această limbă grecească este la origine un dialect, însă se îndepărtează de acest dialect atic, devine o *koiné diálektos*, adică modul de a vorbi comun. Pentru cine? Pentru toţi grecii, şi, în acest caz, chiar elimină elementele dialectale anterioare, care rămîn numai fapte izolate, în dialecte. Deci, limba comună e din nou o limbă care este coextensivă cu limba istorică, cel puţin ca tendinţă; vrea să fie

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

RETEGANUL, P., I–V = Ioan Pop–Reteganul, *Povești ardelenești*, Brașov, 1888.
REV. ARH. = „Revista arhivelor", București, an. I (1924) ș.u.
RHV = „Revista de horticultură și viticultură", București, an. I (1952) ș.u.
RVH = „Revista viticolă și horticolă", București, an. I (1896) ș.u.
SADOVEANU, O., I–XVIII = Mihai Sadoveanu, *Opere*, vol. I–XVIII, București, 1954–1959.
SCL = „Studii și cercetări lingvistice", București, an. I (1950) ș.u.
SCRIBAN, D. = August Scriban, *Dicționaru limbii românești (etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, ediția unea întîia, Iași, 1939.
SEVASTOS, N. = Elena Sevastos, *Nunta la români*. Studiu istorico–etnografic–comparativ, București, 1889.
SFl. = I. Simionescu, *Flora României*, București, 1939.
SION, P. = G. Sion, *Proză. Suvenire contimpurane*, București, 1956.
STAMATI, D. = T. Stamati, *Disionăraș românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles*, Iași, 1851.
ȘEZ. = „Șezătoarea". Revistă pentru literatură și tradițiuni populare, Fălticeni, an. I (1892) ș.u.
ȘIO, I–II$_{1-2}$ = Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbei și culturei române*. I. *Introducerea*. II. *Vocabularul*. 1. *Vorbe populare* 2. *Vorbe istorice*, București, 1900.
ȘV = Corneliu Șumuleanu, *Asupra vinurilor din Moldova*, Iași, 1903.
TDG. Dobrogea = *Texte dialectale și glosar Dobrogea*, 1987.
TD. Munt. = *Texte dialectale Muntenia*, vol. I–III, București, Editura Academiei, 1973–1987.
TD. Olt. = *Texte dialectale Oltenia*, București, Editura Academiei, 1967.
TDRG = H. Tiktin, *Rumänisch–deutsches Wörterbuch*, I–III, Bukarest, Staatsdruckerei, 1903–1924.
TES. I–III = A. Papiu Ilarian, *Tesauru de monumente istorice pentru România, atît din vechi tipărite, cît și manuscripte...*, I–III, București, 1862–1864.
TI = I. C. Teodorescu, *Inventarul centrelor viticole cele mai importante din România*, București, 1942.
TIMOC, C. = Cristea Sandu Timoc, *Cîntece bătrînești și doine*, București, 1967.
TIP = Al. O. Teodoreanu (Păstorel), *Inter pocula*, ediție și prefață de Titus Moraru, Cluj, 1973.
TPP = G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*, București, 1885.
TRIBUNA = „Tribuna", cotidian politic și literar al românilor din Transilvania, Sibiu, an. I (1884) ș.u.
TUDOSIE, V. = Avram D. Tudosie, *Vița de vie rod al pămîntului și al muncii*, București, 1989.
TVA = I. C. Teodorescu, *Vițele americane port–altoi*, București, 1926.
U = A. Urbeanu, *Studiu alcoolismului în România*. I. *Istoricul băuturilor alcoolice în România*. II. *Producția și consumația băuturilor alcoolice în România în raport cu poporația în secolul al XIX-lea*, București, 1908.
UGl. = D. Udrescu, *Glosar regional Argeș*, București, 1967.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

naţiuni care vorbesc diferite limbi, însă acesta nu este acolo faptul originar, acesta este un fapt secundar care are motivările lui istorice şi asta nu se poate aplica, de exemplu, în cazul nostru, al românilor. Nici nu se poate spune că noi am fi o comunitate ca helveţii. Da, dar vedeţi că există şi naţiuni diferite care vorbesc aceeaşi limbă. Nici aceasta nu ni se poate spune, pentru că nu este cazul nostru. Acest caz este din nou un caz secundar, este un caz, de exemplu, care s-a produs prin factorul de colonizare şi noi încă n-am colonizat pe nimeni şi n-am format colonii pe undeva şi noi unităţi statale, politice care să se îndepărteze apoi de comunitatea noastră şi unde să se vorbească în fond aceeaşi limbă istorică, însă de către o altă naţiune, cu o altă tradiţie, care nu mai reprezintă tradiţiile noastre pur şi simplu. Orice s-ar spune şi oricum, faptul că această aspiraţie spre o unitate lingvistică care să fie şi o unitate naţională, şi aspiraţia spre o unitate naţională, care să corespundă şi unei unităţi statale, care să fie şi unitate politică, nu poate fi distrusă prin faptul că uneori nu se realizează. Fiindcă aspiraţia rămîne aspiraţie şi este ceea ce motivează faptul lingvistic şi motivează şi activitatea noastră, a tuturor.

Vorbeam despre limba comună care se stabileşte într-un proces istoric natural. De multe ori, e nevoie să se accelereze acest proces natural, atunci cînd, de exemplu, unitatea politică se constituie înaintea unităţii de limbă comună. Tot aşa, şi încă mai mult, cînd se trece de la o limbă comună la o limbă deja diferenţiată, la o limbă exemplară, la o limbă standard. Şi, aici intervin intelectualii, intervin cunoscătorii de limbă, intervin poeţii şi scriitorii ca să propună tocmai un model ideal de limbă. Faptul că pot propune modele diferite nu are, din nou, nici o importanţă din punct de vedere teoretic, fiindcă faptul fundamental este că, pentru aceeaşi limbă, pentru aceeaşi comunitate, aceleaşi baze, se propune un model sau alt model. Pentru vorbitorul normal, naiv, care nu meditează asupra limbii, limba este prin însuşi faptul că o vorbeşte o *obligatio*, în sensul latin al cuvîntului, adică un angajament, un legămînt. Vorbitorul se leagă aici membru al acestei comunităţi şi se recunoaşte pe sine însuşi ca membru al acestei comunităţi, cu aceeaşi istorie şi cu aceleaşi tradiţii. Ceea ce nu înseamnă unitate monolitică a acestor tradiţii.

În *Sommario di pedagogia,* Giovanni Gentile, vorbeşte despre acest fapt natural la fiecare vorbitor, de a se considera obligat să vorbească limba care-i corespunde, tocmai după ce observase că limbajul este, în general, şi în plan universal, cu totul liber. În legătură cu „libertatea" fiecăruia de a defini lucrurile după cum vrea, de fiecare dată, şi de a hotărî singur cutare nume pentru cutare sau cutare lucru, G. Gentile scrie: 'Allora invece di *tavolino* potrei dire *penna* (în loc de *măsuţă, masă,* probabil de scris, am putea spune *pană de scris*), in astratto, si, ma in concreto, no, perche io, che parlo, ho una storia dietro à me (fiindcă eu, cel care vorbesc, am o istorie îndărătul meu), ho meglio dentro di

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

me (în mine însumi), e sono questa storia (și sînt această istorie), per cui sono tale e dico et devo dire *tavolino* e nessuno in altro modo (și deci sînt astfel silit să spun și trebuie să spun, pentru că sînt obligat, mă simt obligat să spun, *tavolino*, în acest caz, și nu altfel)'. Deci, spun astfel, recunoscînd esența mea istorică, spun în acest fel, pentru că aceasta este istoria mea, fiindcă eu nu numai că țin de această tradiție sau am adoptat această tradiție, ci fiindcă sînt o parte din această tradiție. În acest sens, limba pentru vorbitor este *obligatio*, este ***legămînt*** cu comunitatea actuală și cu comunitatea trecută. Pentru cei care consideră limba în mod reflexiv, și aceștia sînt intelectualii – lingviștii, poeții –, și care înțeleg să propună idealuri de limbă, acest legămînt devine o sarcină, o misiune. Ei înțeleg că trebuie să propună un model de limbă în sensul limbii și de acord cu această limbă istorică, cu limba comunității. Se înțelege, pentru mine, lucrul cel mai important, cel puțin afectiv, este relația dintre limba română din restul României și limba română vorbită dincolo de Prut. Ce putem spune? Că la nivelul istoric este exact aceeași limbă, fiindcă nu putem, pentru nici un fapt fundamental, stabili o frontieră undeva, care să coincidă cu Prutul. Dacă există diferențe, varietăți ș.a.m.d., marcate prin linii cărora li se spun *izoglose*, acestea ne duc de multe ori nu numai pînă la Carpați, ne duc dincolo de Carpați, ne duc în Ardeal, sau ne duc spre sud, ne duc spre Muntenia, în partea de sud a Basarabiei. Deci, nu putem stabili nici o diferență care să facă să se poată spune că este cel puțin un dialect. Nu este nici un dialect, nici un subdialect această limbă la acest nivel încă popular, fără limbă comună. Dacă considerăm acest lucru la nivelul limbii comune, la nivelul acelei limbi care se vorbește de către cei care au fost la școală sau care au auzit limba vorbită, cum se vorbea românește, în biserică ș.a.m.d., ce putem spune este că au aceeași limbă comună de peste tot, și toate faptele care pot fi aici regionale, dacă nu sînt fapte legate de instituții recente și cuceritoare, introduse de o putere străină, dacă nu sînt aceste fapte, tot restul este ca peste tot în România. Și, e cutremurător să constați că, atunci cînd vorbești – chiar și eu am făcut-o dîndu-mi numele de moldovean din altă regiune – cu unii tineri derutați de propagandă în Basarabia, ți se răspunde, cînd întrebi dacă știu românește, că românește nu știu, dar știu moldovenește. Și răspund exact cu același ton cu care vorbești tu, cu aceeași pronunțare și cu aceleași cuvinte; deci, ei răspund astfel numai dintr-o pornire provocată, fără îndoială, de răuvoitori sau de cei care erau binevoitori, însă nu pentru noi, ci pentru alții. Și, dacă acum considerăm această limbă la nivelul exemplarității, cu privire la acel ideal de limbă, ce putem spune? Toți moldovenii care au înțeles pe ce se bazează această limbă exemplară și că această limbă exemplară este o limbă pe deasupra varietății și a limbii comune, vorbesc și scriu aceeași limbă exemplară, cu puține varietăți, care există și în restul României, peste tot în România. Deci cînd vedem cum scrie Vieru sau Dabija, sau, în proză, Beșleagă,

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)

de dincolo de Nistru, sau în proza lingvistică, ştiinţifică, muzicală, un Anatol Ciobanu, vedem că ei scriu exact aceeaşi limbă, şi, se înţelege, că ei au conceput exemplaritatea ca o exemplaritate pentru toată comunitatea de limbă română, nu numai pentru ei, pentru regiunea aceasta numită Republica Moldova. (De parcă aici, la Iaşi, nu ne-am afla în Moldova!) Deci, dacă cei care susţin existenţa unei limbi moldoveneşti ar înţelege la acest nivel limba, adică să stabilească, să propună o limbă comună sau o limbă exemplară ca normă a limbii române, dacă ar înţelege această noţiune în sensul ei adevărat, ei ar trebui să spună că vor această limbă moldovenească, transnistreană, de exemplu, pentru toată comunitatea istorică, deci pentru toţi românii, o vor ca limbă română, şi nu ca limbă moldovenească. Numai atunci am putea discuta şi arăta de ce nu e bine, de ce nu e deloc bine să fie propusă ca limbă exemplară pentru toată lumea acea limbă de acolo. Însă atîta timp cît se propune ceva care este cu totul lipsit de sens, care este cu totul absurd – în sensul că o limbă comună sau exemplară nu se propune niciodată pentru o regiune, ci se propune pentru toate regiunile locuite de aceeaşi naţiune, se propune pentru toată extensiunea limbii istorice – atunci putem spune numai: Aceste lucruri nici nu le putem discuta! Dar putem arăta noi mereu că 2+2 nu fac 5, nici 3, nici 6, nici 8 ş.a.m.d., dat fiind că ştiu şi aceşti răuvoitori că 2+2 fac 4.

BDD-A1353 © 1992-1993 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:43 UTC)